

Olav R Spilling og Morten Fraas
Arild Hervik og Lasse Bræin

Entreprenørskap i Møre og Romsdal

© NIFU STEP Studier av innovasjon, forskning og utdanning
Wergelandsveien 7, 0167 Oslo

Arbeidsnotat 33/2005
ISSN 1504-0887

For en presentasjon av NIFU STEPs øvrige utgivelser, se www.nifustep.no

Forord

Med dette legges frem resultater av en kartlegging og analyse av entreprenørskap i Møre og Romsdal. Arbeidet er gjennomført på oppdrag for Møre og Romsdal fylke. Formålet har blant annet vært å bidra til å skape en felles forståelse av hvordan situasjonen rundt nyskaping og entreprenørskap er i fylket, og gi noen retninger med hensyn til fremtidige strategier på dette området.

En viktig premiss for arbeidet er at det skulle være basert på bruk av tilgjengelige data; det skulle ikke gjennomføres ny forskning. Samtidig har det blitt formulert relativt omfattende spørsmål som oppdragsgiver har ønsket svar på. Dette har gitt store utfordringer i arbeidet med kartleggingen, men det er klart at det materialet vi har hatt tilgang til, ikke har gitt mulighet til å svare fullt ut på de mange spørsmål som har vært stilt.

Arbeidet har gitt en interessant anledning til å sette seg inn i situasjonen rundt entreprenørskap i Møre og Romsdal, og å diskutere virkemiddelutforming og strategi i forbindelse med dette.

Opplegget og foreløpige resultater fra prosjektet har blitt diskutert i to møter med Innovasjonspartnerskapet i Møre og Romsdal, og resultater fra prosjektet ble presentert på en pressekonferanse og et seminar den 30. september. Dette har gitt nyttige tilbakemeldinger.

Ansvar for prosjektet har ligget hos NIFU STEP med Olav R Spilling som prosjektleder og Morten Fraas som prosjektmedarbeider. I gjennomføringen har det vært et nyttig samarbeid med Møreforskning ved Arild Hervik og Lasse Bræin som har gitt en oppsummering av tilgangen på risikokapital i fylket. De har skrevet kapittel 5 i rapporten.

Alle parter takkes med dette for et interessant og inspirerende samarbeid, og vi håper det som legges frem, kan være av nytte for den videre utforming av entreprenørskaps-satsingene i Møre og Romsdal.

En foreløpig versjon av denne rapporten har blitt sendt oppdragsgiver og en del andre deltakere i innovasjonspartnerskapet til kommentar, og vi takker for nyttige tilbakemeldinger som vi har prøvd å følge opp i den grad det har vært mulig.

Oslo 31. oktober 2005

Petter Aasen
Direktør

Olav R Spilling
Prosjektleder

Innhold

Forord	1
Sammendrag.....	5
1 Innledning.....	7
2 Innovasjon og forskning	9
2.1 Innovasjonsindeks.....	9
2.2 Data om forskning.....	14
2.3 Oppsummering.....	17
3 Nye foretak	18
3.1 Nyregistrerte foretak i Møre og Romsdal 2001-2004.....	18
3.2 Nyregistrerte i Møre og Romsdal sammenliknet med andre fylker.....	21
3.3 Nyregistrerte foretak i noen utvalgte næringer	22
3.4 Kjønnfordeling	27
3.5 Utdanningsnivå i nye foretak	30
3.6 Oppsummering nye foretak.....	32
4 Gir nye foretak vekst?	34
5 Tilgangen på risikokapital til nyskaping og nyetablering i Møre og Romsdal	37
5.1 Risikokapital	37
5.2 Foretak som har fått tilsagn om støtte til nyetablering i 1994-96 og 1998... ..	40
6 Virkemidler for entreprenørskap.....	47
6.1 Ungt entreprenørskap.....	47
6.2 Etablereropplæring og rådgivning	48
6.3 Etablererstipend	49
6.4 Etablererpyramiden.....	50
6.5 Næringshager og kunnskapsparker	51
6.6 Ressurser til entreprenørskap.....	53
7 Noen utfordringer	55
7.1 Oppsummering vedrørende entreprenørskap.....	55
7.2 Utfordringer i forhold til entreprenørskap	55
7.3 Utforming av virkemiddelstrukturen	56
Vedlegg.....	59
Vedlegg 1: Innovasjonsindeks	59
Vedlegg 2: Nye foretak i Møre og Romsdal - tabeller.....	62

Sammendrag

På oppdrag for Møre og Romsdal fylke har NIFU STEP i samarbeid med Møreforskning Molde gjennomført en kartlegging av entreprenørskap i Møre og Romsdal. Formålet har blant annet vært å bidra til å skape en felles forståelse av hvordan situasjonen rundt nyskaping og entreprenørskap er i fylket, og gi noen retninger med hensyn fremtidige strategier på dette området. Undersøkelsen kan oppsummeres i følgende punkter:

Innovasjon og forskning

- Innovasjonsaktiviteten i fylket synes å ligge på et gjennomsnittlig nivå sammenliknet med andre deler av landet. Næringslivets bruk av ressurser på innovasjon ligger lavere enn gjennomsnittet, mens resultater i form av salg av nye eller forbedrede produkter ligger over gjennomsnittet.
- Næringslivet i fylket har tradisjonelt vært relativt lite forskningsorientert. Nyere data i forbindelse med den nye Skattefunnordningen viser imidlertid at fylkets næringsliv skårer relativt høyt i forhold til denne ordningen. Totalt sett ligger fylkets næringsliv på et middels nivå i samlet forskningsaktivitet.

Nye foretak

- Årlig registreres det i gjennomsnitt over 1600 nye foretak i fylket. I forhold til folketallet har fylket likevel et relativt lavt antall nyregistreringer, og kommer på fjerde siste plass blant landets fylker. Det er imidlertid store variasjoner mellom næringer. Fylket ligger på topp for maskin-, utstys- og verftsindustrien, det ligger over middels for teko- og møbelindustri, mens det ligger svakt an når det gjelder nye foretak i reiseliv og i kunnskapsintensiv forretningsmessig tjenesteyting.
- Utdanningsnivået blant de som starter nye foretak er noe lavere enn gjennomsnittet for landet.
- Det er ganske sterk ubalanse mellom kjønnene når det gjelder start av nye foretak. Sammenliknet med resten av landet ligger Møre og Romsdal på bunn med hensyn til kvinneandelen blant etablerere. Kvinneandelen er særlig lav på Sunnmøre der man har de sterkeste entreprenørskapstradisjonene. Dette har trolig sammenheng med næringsstrukturen og at entreprenørskapstradisjonene er relativt mannsdominerte.
- En undersøkelse av foretak startet på siste del av 1990-tallet tyder på at nye foretak i Møre og Romsdal har en høyere overlevelsesrate enn resten av landet, og at andelen som vokser, er større.

Risikokapital

- I fylket er det ca 35 investeringsselskap/forvaltningsselskap med en samlet egenkapital på 1,3 mrd. kr. Det er grunn til å tro at disse selskapene også investerer i nyetableringer og nyskaping, men omfanget er ikke kjent. I tillegg er det tunge investorer i industri og eiendom som også kan gå inn i nyetableringer eller nyskapingstiltak.
- Det er ingen såkorn- eller ventureselskaper i fylket, men risikolån og tilskudd fra Innovasjon Norge vil ha en lignende effekt overfor nyetablerere og nyskaping. En gjennomgang av den tidligere SNDs portefølje i perioden 1994-98 hvor det er gitt

støtte til slike prosjekter, viser at en samlet støtte på 48 mill. kr i risikolån og 41 mill. kr i tilskudd har ført til (i 2003) 52 aktive bedrifter med en omsetning på over 300 mill. kr og en sysselsetting på ca 270 ansatte. Effekten har vært størst innen industri, i mindre grad har man lyktes innen tjenesteytende næringer, spesielt de kunnskapsintensive.

Virkemiddelapparatet

- Dagens organisering av virkemidler for nyskaping og entreprenørskap synes å være relativt uoversiktlig: det er mange forskjellige aktører som delvis overlapper med hverandre, og rollefordelingen mellom flere av aktørene kan være uklar.
- Midlene til tiltak er relativt begrenset, flere av aktørene må bruke mye tid på å skaffe finansiering til sin aktivitet.
- Det er de senere årene utviklet en infrastruktur med kunnskapsparker, næringshager, inkubatorer og Center of Expertise. I tilknytning til disse er det nødvendig å utvikle finansieringsordninger med risikovillig kapital. Foruten såkorn- og risikokapital er det nødvendig å utvikle de parallelle offentlige finansieringsordningene i Innovasjon Norge med risikolån, tilskudd og etablererstipend mer mot kunnskapsintensive vekstnæringer.

Utfordringer

- Den største utfordringen knyttet til entreprenørskap i Møre og Romsdal gjelder å øke tilgangen på gode entreprenører og prosjekter med stort nyskappings- og vekstpotensial.
- For å møte dette synes det på den ene siden riktig å arbeide mer i bredden for å øke interessen for entreprenørskap gjennom utdanningssystemet og andre motiverings- og skolingstiltak. På den annen side må det arbeides mer i dybden med å velge ut og følge opp prosjekter med et særlig stort potensial.
- Som ledd i dette er det viktig å utvikle virkemiddelapparatet ved å få en klarere funksjonsdeling og samspill mellom de ulike delene av det.

1 Innledning

I denne rapporten presenteres resultater fra et oppdrag for Møre og Romsdal fylke der formålet har vært å gi en oversikt over entreprenørskap i fylket, og drøfte strategier med hensyn til hvordan det kan stimuleres til mer entreprenørskapsaktivitet.

Et viktig utgangspunkt for oppdraget er dels at man hadde indikasjoner på at nyskappingsaktiviteten i fylket generelt ikke er tilfredsstillende, dels at fylket kommer langt ned på statistikken når man ser på antall nyetablerte foretak i forhold til befolkningen. Dels peker også andre indikatorer i retning av at innovasjonsaktiviteten kanskje er på et tilfredsstillende nivå. Samtidig har det imidlertid vært en del diskusjon om dette og hvordan situasjonen egentlig skal forstås, og en del av formålet med kartleggingen er å gi en dokumentert situasjonsforståelse som man så kan ha som utgangspunkt for fremtidige strategier i fylket.

I notatet som ligger til grunn for prosjektet fra oppdragsgivers side, heter det blant annet at utredningen skal gi grunnlag for å ”

- få ei felles forståing og erkjening av status og utfordringar Møre og Romsdal står fram for. ”*Slik er det i Møre og Romsdal*”.
Mål: Felles oppfatning av status og utfordringar.
- skape ein debatt og eit engasjement i fylket dvs. vere mobiliserande. ”*Dette ønskjer vi å gjere noko med*”.
Mål: Størst muleg mobiliserande merksemd.
- gi retning til utforming og prioriteringar i programmet. ”*Dette er strategien vi vil jobbe etter*”.
Mål: Robuste strategiske tilrådingar i satsinga.
- Utvikle nye arbeidsformer i programorganisasjon og gjennomføring av tiltak.
Mål: Styrka handlings-/prosesskompetanse for auka måloppnåing.
- Stimulere til nye koplingar og nettverk
Mål: kreativitet og nytenking.”

Mens disse punktene primært angir den sammenhengen arbeidet med kartleggingen inngår i, er det også skissert konkrete forventninger til hva som skal komme ut av arbeidet. Prosjektet er karakterisert som et dokumentasjons- og tolkingsarbeid som skal inneholde følgende tre punkter: ”

1. Statistikk som viser utviklingstrekk og tolking av informasjonen.
 - Kven starter nye bedrifter og kvar – eks. fordeling distriktsretta virkeområde (B, C, D-område)?
 - Kva type bedrifter (oppstart, knoppskyting, nyskaping, reetablering m.m.)?
 - Vekstforetak kontra levebrødsetableringar. Kva er karakterisitsk ved vekstbedrifter? Bransjevariasjonar?
 - Kjønn og entreprenørskap?
 - Har vi fanga opp potensiale for nyetableringar/entreprenørskap?
 - Overlevingsevne, alder?
 - Kva kjenneteiknar innovative bedrifter? Er det bransjeforskjell når det gjeld nyskapingstakt, i tilfelle korleis fordeler den seg på dei ulike bransjane (jfr. Utviklingstrekk for Møre og Romsdal 2004)
2. Med utgangspunkt i ”etablererpyramiden” (ref. notat Innovasjon Norge); Korleis ser den ut i Møre og Romsdal? På kva nivå bør ein sette inn tiltak? Kvar er potensialet og behovet størst?
3. Kva er viktig og korleis få til ein gründerkultur – eit entreprenørielt miljø? Korleis skårar Møre og Romsdal i forhold til viktige faktorar og kva kan ein påverke og få resultat av på kort og lang sikt? Kjenner ein til gode eksempel som ein kan lære av?”

I rapporten følger vi opp og drøfter disse punktene, og i den grad det har vært mulig, har vi belyst med data og kommentert de spørsmålene som har blitt stilt, og også presentert synspunkter på hva slags strategi som kan være riktig å følge videre.

Samtidig må det imidlertid understrekes at prosjektet ikke skulle innebære ny forskning. Man skulle støtte seg til og utnytte eksisterende datakilder. Den tidsmessige og ressursmessige rammen for prosjektet har også satt meget klare begrensninger med hensyn til hva det har vært mulig å gjøre. Samtidig antyder spørsmålene referert foran ganske store forventninger, noe som har blitt forsterket gjennom drøftingene med Innovasjonspartnerskapet i Møre og Romsdal.

Det må derfor understrekes at det er begrenset i hvilken grad de ulike spørsmålene kan besvares ut fra de data vi har tilgang til. Det vi har gjort er å hente frem det mest oppdaterte som foreligger av ulike typer data for innovasjon, forskning og registrering av nye foretak, og bruke dette materialet som *indikatorer* for hvordan situasjonen er i Møre og Romsdal. En indikator gir i seg selv ingen fullstendig beskrivelse av en situasjon, men gir uttrykk for en tendens på et avgrenset område. Ved å bruke ulike typer indikatorer kan man få et relativt nyansert bilde, men samtidig sier det seg selv at man ved bruk av eksisterende data ikke kan gi et bilde av andre ting enn det man faktisk har data for.

I denne rapporten har vi gått så langt det har vært mulig for å hente frem ulike typer data som kan beskrive situasjonen rundt innovasjon og entreprenørskap i fylket. Det har tidligere aldri blitt lagt frem et så bredt materiale for en region i Norge som det vi presenterer her.

Nyskaping kan skje på mange måter. En enkel tilnærming er å skjelve mellom nyskaping som skjer i det bestående næringslivet, og som vi her gjerne betegner som innovasjonsaktivitet, og nyskaping som skjer gjennom at det utvikles nye foretak som representerer noe nytt i en eller annen forstand, og som vi her betegner som entreprenørskap. Det er selvsagt den samlede nyskappingsaktiviteten i en region som er av interesse, og ikke hvorvidt nyskapingen skjer i bestående foretak eller gjennom start av nye virksomheter. I denne undersøkelsen er imidlertid fokus først og fremst på entreprenørskap, og mye av våre analyser i rapporten er avgrenset til dette. Vi har imidlertid sett det som viktig å se entreprenørskap i fylket i sammenheng med innovasjonsaktiviteten i det bestående næringslivet, og har derfor også hentet frem noe materiale rundt dette.

Vi starter med å presentere noen indikatorer for innovasjon i næringslivet i fylket. Dernest følger vi opp med en ganske bred dokumentasjon av omfanget av nyregistrerte foretak. Dette følges så opp med noen mer avgrensede undersøkelser knyttet til vekst i nyregistrerte foretak og tilgangen på risikokapital. I siste del av rapporten tar vi en gjennomgang og oppsummering av bruk av ulike typer entreprenørskapsrettede virkemidler, for så til slutt å si noe om hva slags satsinger det er viktig å gjøre i forhold til de ulike nivåer i "etablererpyramiden".

2 Innovasjon og forskning

2.1 Innovasjonsindeks

I første del av dette kapitlet presenterer vi en innovasjonsindeks som er basert på ”European Innovation Scoreboard”. Dette er en indeks som er basert på i alt 13 forskjellige indikatorer, jfr. beskrivelse i vedlegg V1. Indeksen er utviklet for å kunne sammenlikne ulike regioner i Europa. For Norge er den brutt ned på fylker, mens den sammenlignes med større regioner i EU, nemlig regioner på såkalt NUTS 2 nivå¹.

Tabell 2.1: Rangering av norske fylker i forhold til EU-regioner, basert på European Innovation Scoreboard.

1	Stockholm	1,00		30	Midi-Pyrénées	0,58
2	Uusimaa (suuralue)	0,97		31	Hordaland	0,58
3	Oberbayern	0,95		32	Comunidad Foral De Navarra	0,57
4	Noord-Brabant	0,90		33	Oslo	0,55
5	South East	0,87		34	Rhône-Alpes	0,55
6	Île De France	0,82		35	Pohjois-Suomi	0,55
7	Stuttgart	0,80		36	Limburg	0,55
8	Wien	0,79		37	Rogaland	0,55
9	Eastern	0,76		38	Vlaams Gewest	0,52
10	Aust-Agder	0,76		39	Telemark	0,50
11	Karlsruhe	0,75		40	Vest-Agder	0,49
12	Southern and Eastern	0,74		41	Møre og Romsdal	0,48
13	Oslo-regionen	0,74		42	Vestfold	0,48
14	Comunidad De Madrid	0,72		43	Østfold	0,47
15	Brussels	0,71		44	Oppland	0,43
16	Västsverige	0,71		45	Vorarlberg	0,43
17	Sydsverige	0,69		46	Steiermark	0,41
18	Sør-Trøndelag	0,67		47	Kentriki Makedonia	0,38
19	Lombardia	0,67		48	Troms	0,38
20	Flevoland	0,67		49	Centro	0,33
21	Piemonte	0,66		50	Dytiki Ellada	0,32
22	Akershus	0,66		51	Sogn og Fjordane	0,29
23	Buskerud	0,65		52	Hedmark	0,26
24	Lazio	0,63		53	Norte	0,23
25	Attiki	0,61		54	Nord-Trøndelag	0,20
26	Etelä-Suomi	0,61		55	Nordland	0,18
27	Lisboa e Vale do Tejo	0,60		56	Région Wallonne	0,17
28	South West	0,59		57	Border, Midland and Western	0,15
29	País Vasco	0,58		58	Finnmark	0,11

En oversikt over resultatene er gitt i tabell 2.1. Som det fremgår her, er det Stockholm som rangerer høyest av alle regionene i de landene som inngår i analysen. Blant de norske fylkene, er det Aust-Agder og Oslo-regionen som kommer høyest. Møre og Romsdal kommer et stykke ned på listen, og rangeres nokså likt med Telemark, Vest-

¹ Denne indeksen er tidligere laget på NUTS 2 nivå for Norge, se Fraas, M. 2004: Oslo Innovation Scoreboard 2004. Revealed Regional Summary Innovation Index (RRSII) for the Oslo Region. NIFU STEP.

Agder, Vestfold og Østfold. I forhold til de norske fylkene, kommer Møre og Romsdal ut nokså nært gjennomsnittet.

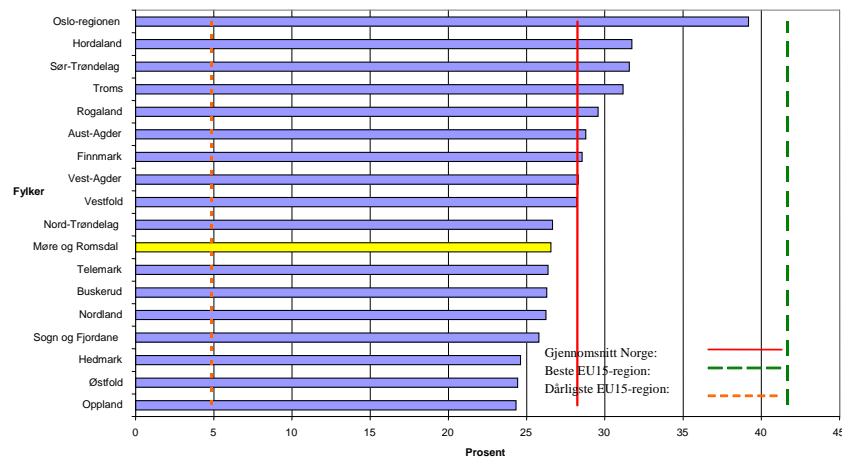
Denne indeksen sier først og fremst noe om ressurser for innovasjonsaktivitet og selve innovasjonsaktiviteten, mens den i mindre grad sier noe om *resultater* av innovasjonsaktiviteten. Slik sett kan den betraktes som en indikator for hva slags potensial det er for innovasjon i en region, snarere enn hvor mye ny næringsvirksomhet og økonomisk vekst som denne innovasjonen resulterer i.

I det følgende refererer vi noen av de variablene som inngår i denne indeksen, hvor vi og har rangert Møre og Romsdal i forhold til de andre fylkene i Norge. På figurene er det også angitt gjennomsnittsverdien for Norge, samt nivåene for høyeste og laveste skår blant regionene i EU.

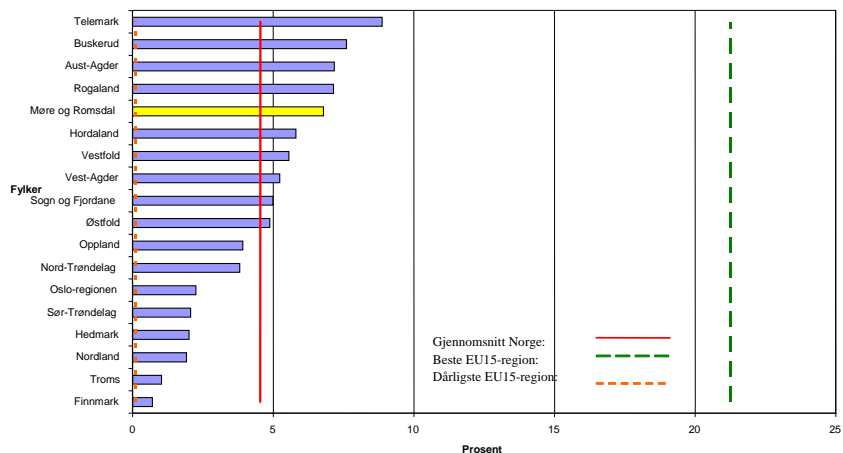
De viktigste konklusjonene som fremgår av disse oversiktene er følgende:

- Utdanningsnivået for den yrkesaktive delen av befolkningen ligger noe under landsgjennomsnittet (figur 2.1). Møre og Romsdal ligger på omtrent samme nivå som Nord-Trøndelag, Telemark, Buskerud og Nordland, og betydelig lavere enn de mest sentrale delene av landet.
- Fylket har en relativt høy andel av høyteknologisk *industri* (figur 2.2) det er på en femteplass blant landets fylker med bare Telemark, Buskerud, Aust-Agder og Rogaland foran, og fylket ligger godt over landsgjennomsnittet. På den annen side har Møre og Romsdal en relativt liten andel av høyteknologiske *tjenesteytende* næringer (figur 2.3), her ligger fylket på fjerde siste plass, og bare med Sogn og Fjordane, Finnmark og Nord-Trøndelag som skårer svakere.

Figur 2.1: Andel i befolkningen i aldersgruppen 25-64 år med høyere utdanning

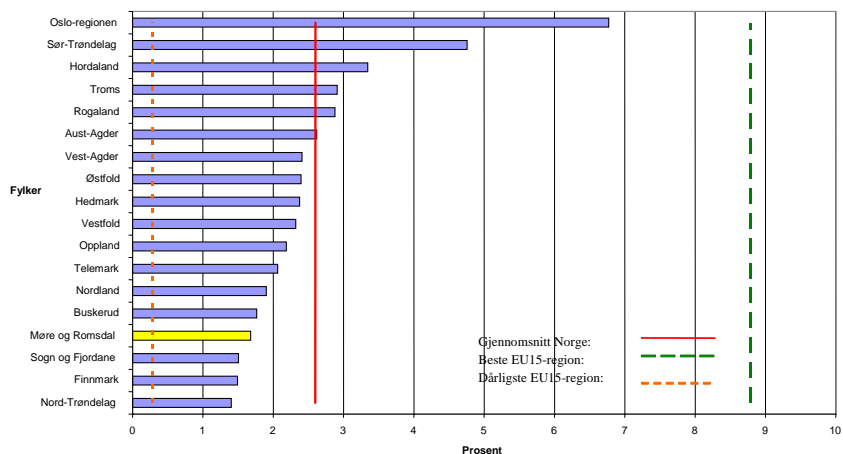

Figur 2.2: Andelen sysselsatte innenfor høyteknologisk industri.

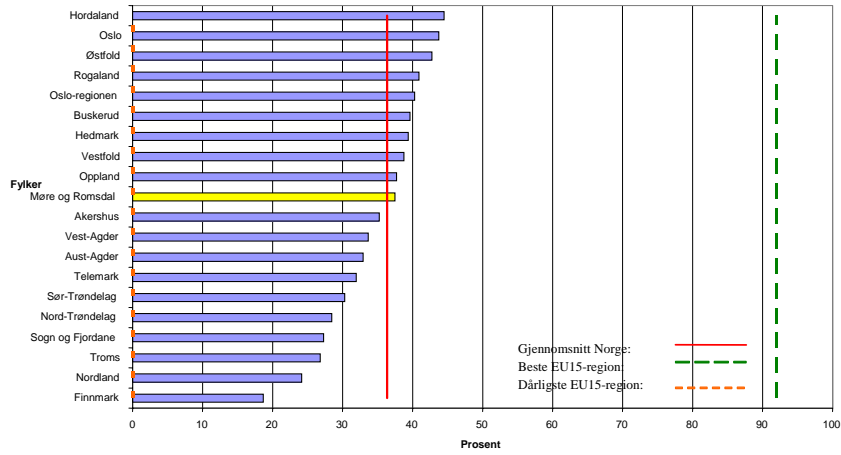
Kommentar: Klassifiseringen av middels høy og høyteknologisk industri er basert på OECDs definisjoner og inkluderer følgende sektorer: Kjemisk industri (nace 24), maskinproduksjon (nace 29), kontormaskiner (nace 30), produksjon elektrisk utstyr (nace 31), produksjon av signal-, radio-, og annet telemateriell, medisinsk og kirurgisk utstyr og måle- og kontroll instrumenter og utstyr (nace 33), Produksjon av motorkjøretøyer (nace 34) og produksjon og reparasjon av skip, båter, jernbane mm (nace 35).

Figur 2.3: Andelen sysselsatte innenfor høyteknologisk service.

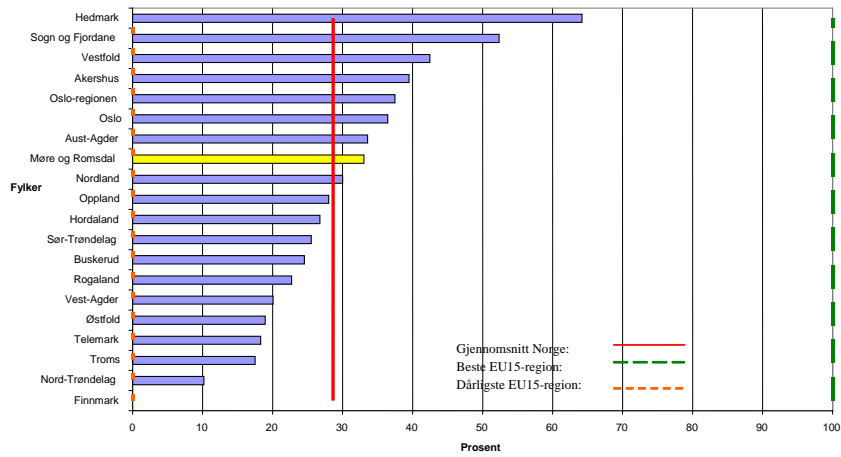

Kommentar: Følgende næringer inngår: Post og telekommunikasjon (nace 64), databehandling, inklusive softwareutvikling (nace 72) og forskningsvirksomhet (nace 73).

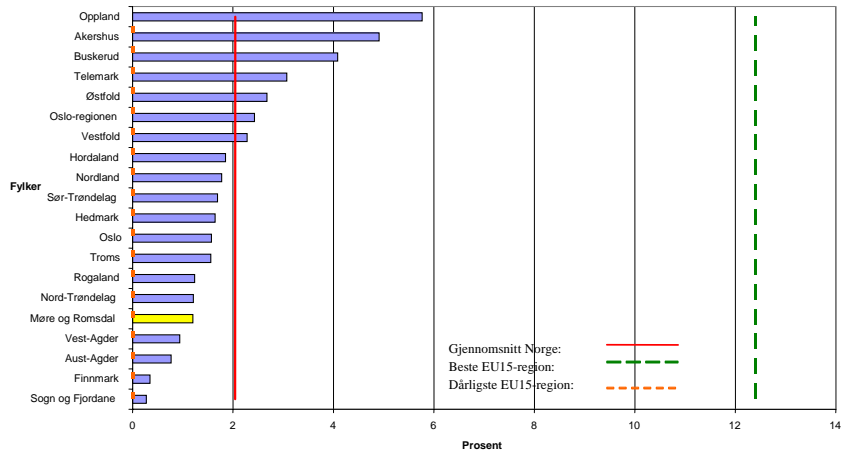
Figur 2.4: Andelen innovative foretak innen industrien, 2001.

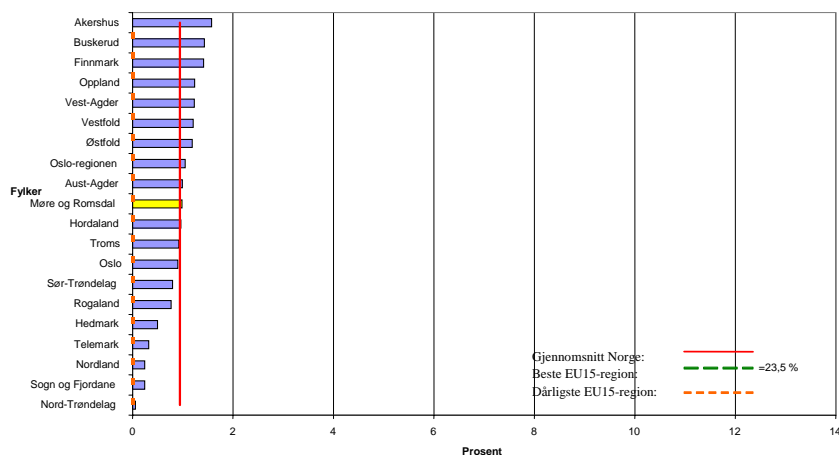
Figur 2.5: Andelen innovative foretak i tjenesteytende næringer, 2001.

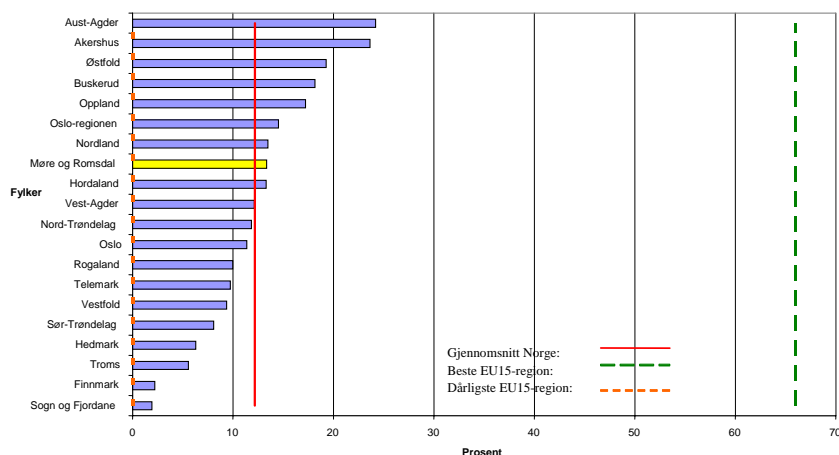
Figur 2.6: Utgifter til innovasjon i industrien, 2001.

Figur 2.7: Utgifter til innovasjon i tjenesteytende næringer, 2001.

Figur 2.8: Salg av produkter som er nye for foretaket i industrien, 2001.

De neste figurene, 2.4 til 2.8, gjelder innovasjon i næringslivet, og her er hovedtendensen at fylkets næringsliv ligger på et middels nivå. Vi kan bl.a. legge merke til følgende:

- Andelen av innovative foretak i industrien (figur 2.4) – det vil si andelen av foretak som har oppgitt at de har hatt innovasjon de siste tre årene – ligger nokså nøyaktig på landsgjennomsnittet, mens for de tjenesteytende næringene, ligger Møre og Romsdal noe over gjennomsnittet (figur 2.5).
- Når det gjelder utgifter til innovasjon målt som andel av omsetning, ligger industrien relativt lavt og godt under landsgjennomsnittet (figur 2.6), mens for de tjenesteytende næringer, ligger fylket nokså nært landsgjennomsnittet (figur 2.7).
- Når innovasjonsaktiviteten måles som salg av produkter som er nye for foretaket, kommer Møre og Romsdal noe over middels (figur 2.6).

Det er en del usikkerhet i de enkelte indikatorene, siden det er relativt få foretak som inngår i en del av fylkene. Særlig kan aktiviteten i enkelte større foretak slå relativt sterkt ut, særlig gjelder dette figur 2.6 vedrørende utgifter til innovasjon. Det kan også være at

en del kostnader som faktisk går til innovasjonsaktivitet, ikke registreres i undersøkelsen, jfr. kommentarer vi har på slutten av dette kapitlet.

Et annet poeng er at de dataene denne innovasjonsindeksen bygger på, alle er fra 2001, og det kan ha skjedd en del endringer i næringslivet siden da.

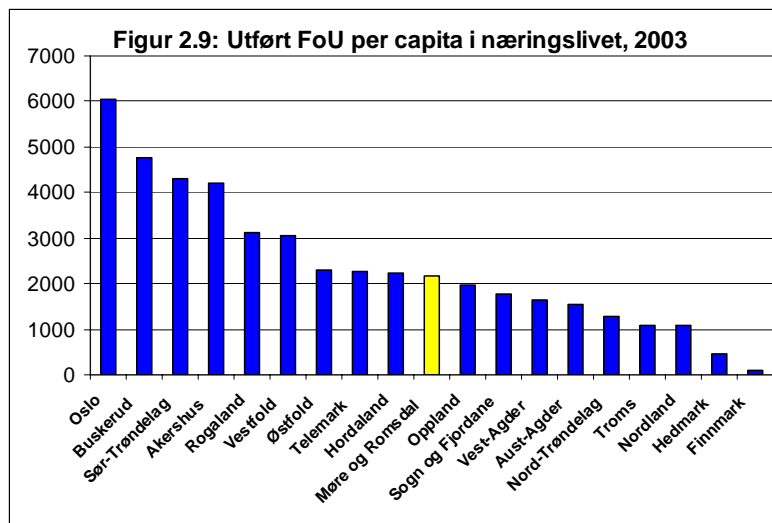
Alt i alt virker imidlertid ikke hovedtendensen urimelig, nemlig at innovasjonsaktiviteten i fylkets næringsliv totalt ligger på et middels nivå, med industrien over gjennomsnittet, og tjenesteytende næringer under gjennomsnittet.

2.2 Data om forskning

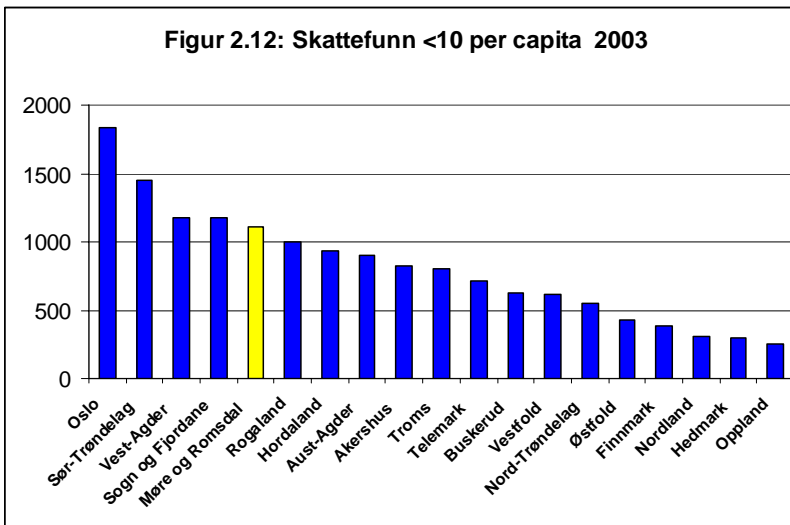
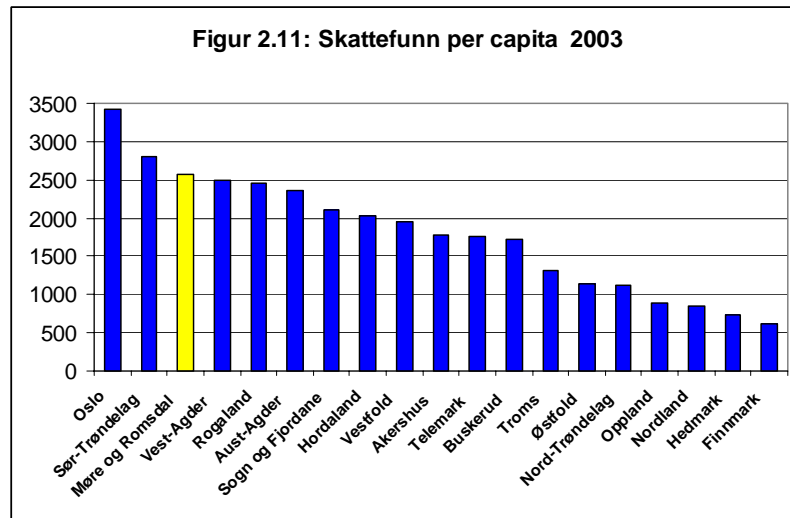
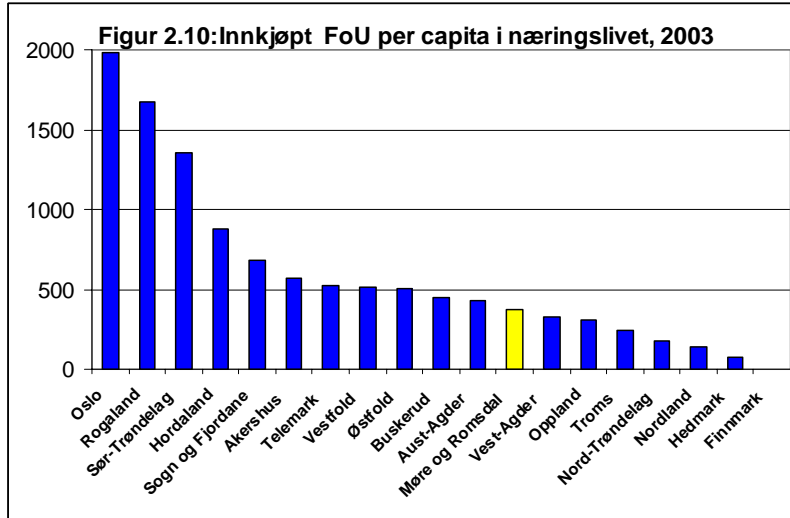
Som en supplerer til det materialet foran presenterer vi oppdatert statistikk for forskning. Dette materialet kan være viktig fordi det er fra 2003 og fanger opp noen nye utviklingstendenser i forhold til innovasjonsindeksen referert foran. Dette materialet gir også en bredere dekning av næringslivet, enn det som er tilfellet for det materialet som er gitt foran. Dette datamaterialet er presentert i figurene 2.9 til 2.13.

De to første figurene, figur 2.9 og 2.10 om henholdsvis FoU *utført* i næringslivet og FoU *innkjøpt* av næringslivet, bekrefter det tidligere inntrykket at fylkets næringsliv ligger et sted ”midt på treet” med hensyn til egen utført forskningsaktivitet, mens omfanget av innkjøpt forskning er relativt beskjeden. Totalt medfører det at den samlede forskningsaktiviteten i fylkets næringsliv ligger en del under landsgjennomsnittet.

I denne statistikken er det imidlertid viktig aktivitet som ikke fanges opp, spesielt siden FoU-undersøkelsen ikke inkluderer virksomhet med under ti ansatte. I tillegg har man også grunn til å tro at det er en del utviklingsaktivitet som faktisk foregår i næringslivet, som ikke registreres som FoU i undersøkelsene.

Kilde: Norges Forskningsråd/Statistisk Sentralbyrå

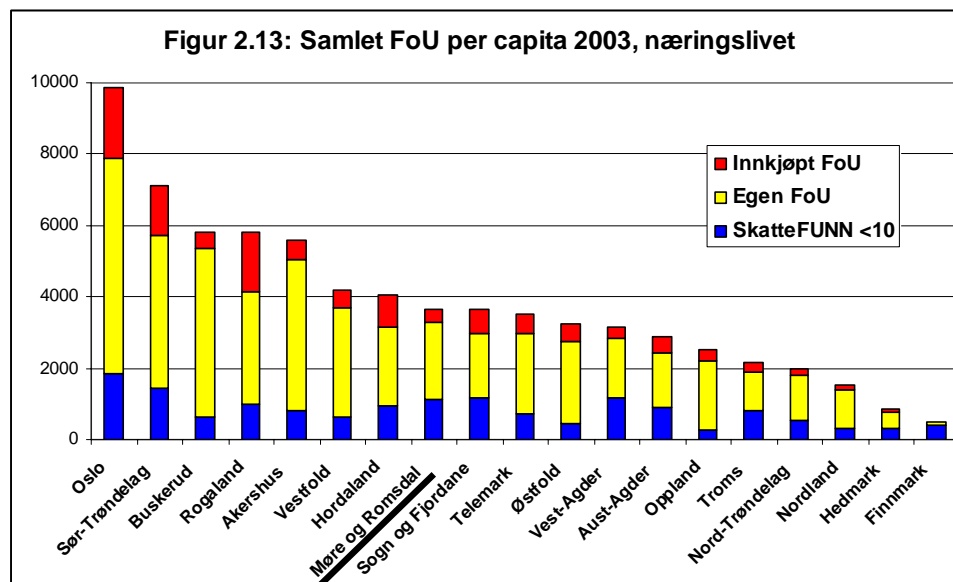

Kilder figur 2.10-2.12: Norges Forskningsråd/Statistisk Sentralbyrå

Den nye Skattefunnordningen har virket som en viktig stimulans til å øke FoU-aktiviteten i næringslivet. Etter denne ordningen får foretakene en skattereduksjon med 20 prosent av godkjent gjennomført FoU-aktivitet opp til 4 millioner kroner i året. I følge statistikk basert på registrert aktivitet under denne ordningen, kommer næringslivet i Møre og Romsdal relativt godt ut, jf. figur 2.11 og 2.12. For alle virksomheter som inngår i ordningen, kommer fylket helt opp på tredje plass målt i FoU-aktivitet per innbygger, det er bare Oslo og Sør-Trøndelag som har høyere aktivitet. Avgrenses statistikken til virksomheter med under ti ansatte, kommer også fylket relativt bra ut på en femte plass. I tillegg til Oslo og Sør-Trøndelag kommer nå også Sogn og Fjordane og Vest-Agder foran.

Det er to forhold ved Skattefunn som er viktig i denne sammenheng. Det ene er at ordningen er rettet mot små og mellomstore foretak og særlig stimulerer til FoU-aktivitet blant disse. Det andre er at den antakelig bidrar til å synliggjøre aktivitet som ikke tidligere har vært registrert som FoU-aktivitet, og dermed bidrar til å gi et riktigere bilde av omfanget av slik aktivitet i næringslivet.

Det er store variasjoner mellom fylkene med hensyn til i hvilke næringer Skattefunnordningen blir utnyttet. I Møre og Romsdal er annen forretningsmessig tjenesteyting (som består av mye konsulentvirksomhet) den viktigste næringen målt ut fra omfanget av prosjekter, dernest følger maskiner, metallvarer, ikt og transportmidler.²

Kilde: Norges Forskningsråd

I figur 2.13 er det gitt en sammenstilling av samlet FoU-aktivitet i næringslivet. Totalt sett ligger Møre og Romsdal noe middels nivå sammenliknet med andre fylker. Det kan imidlertid være verdt å merke seg at fylket er særlig svakt på innkjøpt FoU-aktivitet, mens det kommer noe bedre ut dersom vi holder oss til egenutført aktivitet.

² Opplysningene er hentet fra "Årsrapport 2004 skattefunn". Norges Forskningsråd.

2.3 Oppsummering

Det samlede bildet av innovasjonsaktiviteten som fremkommer gjennom dette, er at Møre og Romsdal er et ”midt på treet”-fylke. Dette kan oppsummeres i følgende punkter:

- lavere utdanningsnivå enn gjennomsnittet
- innovasjonsaktiviteten omtrent på gjennomsnittet, men høyere for industrien og lavere for tjenesteytende næringer
- ressurser brukt på innovasjon er lavere enn gjennomsnittet
- egenutført FoU-aktivitet ligger nær gjennomsnitt
- fylket skårer relativt høyt på Skattefunn.

Det kan være grunn til å understreke at dette er basert på gjennomsnittsbetraktninger der hele næringslivet er behandlet under ett. Ulike næringer har imidlertid ulike særpreg, blant annet vil innovasjonsaktiviteten og omfanget av FoU variere mellom ulike næringer. Gjennomsnittsbetraktninger kan derfor skjule at det i noen næringer er høy aktivitet, og i andre lav. For fylket innebærer dette trolig at innovasjons- og fou-aktiviteten er relativt høy i næringer der fylket står sterkt, som i den maritime klyngen. I denne undersøkelsen har vi imidlertid ikke hatt tilgang til mer data om dette.

Et annet forhold som også kan være verdt å kommentere, er at det i Møre og Romsdal finnes virksomhet, særlig knyttet til den maritime klynge, der det skjer relativt kontinuerlig utviklingsaktivitet som antakelig ikke blir fanget opp i statistikken. Eksempelvis - når et nytt supplyskip blir bygget - vil det kunne ligge et betydelig utviklingsarbeid i dette, uten at dette registreres formelt verken som innovasjon eller FoU-aktivitet. Men det samme vil i så fall også gjelde andre fylker med tilsvarende næringsaktivitet.

Alt i alt er det derfor ingen grunn til å konkludere med et negativt bilde av innovasjonssituasjonen i fylket. Det er selvsagt mange utfordringer, og på viktige områder antakelig potensialer for å gjøre vesentlig mer, men det er ingen grunn til å konkludere spesielt negativt.

3 Nye foretak

I dette kapitlet gjennomgår vi statistikken over nyregistrerte foretak for årene 2001-2004 og gir en oversikt over nye foretak i Møre og Romsdal, og sammenlikner dette med resten av landet.

Når et nytt foretak registreres, kan det være på grunnlag av to forhold:

- Nyetablering – det foretaket som registreres er genuint nytt
- Overdragelse – det foretaket som registreres har eksistert tidligere, men blir overtatt av en nye eier.

Av disse er det antakelig nyetableringene som er mest interessante i forhold til nyskaping, fordi det da dreier seg om en i prinsippet ”ny” virksomhet. Men det er slett ikke sikkert at det er slik. For det første kan graden av nyhet i en nyetablering være svært begrenset, eksempelvis ved at forretningsideen er lik forretningsideer fra andre foretak og dermed ikke behøver å representere noen nyskaping. På den annen side kan det at en ny eier kommer inn og overtar et bestående selskap, medføre store endringer av selskapet – ved at det eksempelvis restruktureres og utvikler nye produkter og tjenester eller nye måter å arbeide på.

Her er det med andre mange spørsmål som kan diskuteres, men som vi har begrenset mulighet til å følge opp. Poenget er at det ikke nødvendigvis er noen enkel sammenheng mellom registreringer av nye foretak i et område, og i hvilken grad det skjer nyskaping der. Vi kan imidlertid bruke antall nyregistrerte foretak som en *indikator* på nyskaping, og vil da anta at jo flere registreringer av nye foretak en har, jo større omfang har nyskappingsaktiviteten i regionen. Men det er altså en indikator som har sine begrensninger.

De data vi benytter, er mottatt fra Bedrifts- og Foretaksregistret (BoF) i Statistisk Sentralbyrå, og gjelder for årene 2001-2004. Data gjelder for alle næringer, bortsett fra primærnæringene og offentlig forvaltning. I perioden har det blitt registrert svært mange nye foretak i Norge, i gjennomsnitt ligger antall nye registreringer på over 40.000 i året, og antallet har vært jevnt stigende i perioden.

3.1 Nyregistrerte foretak i Møre og Romsdal 2001-2004

Totalt sett har det i fireårsperioden 2001-2004 blitt registrert over 6600 nye foretak i Møre og Romsdal, noe som tilsvarer rundt 1650 per år (tabell 3.1). Antallet har imidlertid vært klart økende, fra under 1500 i 2001 til over 1800 i 2004. Denne økningen er i samsvar med den generelle utviklingstendensen i landet i samme periode.

Den største andelen av nyregistreringer er nyetableringer, disse utgjør rundt 80 prosent. Nyetablerte foretak er gjennomgående svært små, og bare en liten andel – rundt ti prosent - er registrert med ansatte. For overdragelsene er det noe annerledes. Av disse er det rundt halvparten som har ansatte, og selv om overdragelsene er mange færre enn nyetableringene, er det til sammen omtrent like mange ansatte i overdragelsene som i nyetableringene. Totalt var det i underkant av 7000 ansatte i de nyregistrerte foretakene for fireårs perioden, og dette tallet gjelder ved utgangen av det året foretaket ble registrert.

Tabell 3.1: Nyregistrerte foretak i Møre og Romsdal 2001-2004.

	2001	2002	2003	2004	Sum
Sum registreringer	1481	1680	1639	1827	6627
Sum ansatte	1892	1867	1630	1491	6880
<i>Nyetableringer</i>					
Uten ansatte	1160	1354	1298	1473	5285
Med ansatte	199	180	189	187	755
Ansatte	884	1078	862	664	3488
<i>Overdragelser</i>					
Uten ansatte	48	59	56	62	225
Med ansatte	74	87	96	105	362
Ansatte	1008	789	768	827	3392

Blant de nye foretakene er den dominerende selskapsformen enkeltmannsselskap og aksjeselskap, til sammen dekker disse nærmere nitti prosent av alle nye foretak. Enkeltmannsselskapene, eller selvstendig næringsdrivende, sto for 3700 av foretakene, mens det var 2200 aksjeselskap. Resten av de nye foretakene er spredt på en rekke forskjellige selskapsformer.

Det typiske nye foretaket er dermed en selvstendig næringsdrivende eller et aksjeselskap som ikke har ansatte ut over den personen som har startet det.

I tabell V2.1 i vedlegg 2 er det gitt en oversikt over de nye foretakene i forhold til de enkelte næringssektorene. Dersom vi ser på antallet av nyregistreringer, er de viktigste eller største næringene følgende (antall nyregistreringer i parentes):

Forretningsmessig tjenesteyting (975), Bygg og anlegg (751), Detaljhandel (722), Eiendomsselskap (647), Agentur og engroshandel (430), Helse- og sosialtjenester (398), Databehandling (349) og Hotell og restaurant (313).

Det kan være verdt å merke seg at ingen av industrisektorene er med her. Det skyldes at antallet nye foretak som registreres i industrien er mye mindre enn i de tjenesteytende næringene. Totalt sett var det for alle industrinæringer ikke mer enn 489 nyregistreringer (jfr. tabell V2.1 i vedlegg 2). Med den inndelingen vi har benyttet i tabellen, er det produksjon av metall, metallvarer og maskiner som har flest nye foretak med 186, mens eksempelvis møbelindustrien bare hadde 54 nye foretak.

I tabell 3.2 og figur 3.1 har vi gitt en oversikt over den regionale fordelingen av nyregistreringene der vi har delt inn fylket i arbeidsmarkedsregioner (jfr. forklaring til tabell 3.2). Sunnmøre med regionene Ålesund og Ulsteinvik fremstår som de mest entreprenørielle regionene med den høyeste andelen av nyregistrert foretak i forhold til befolkningen. Deretter følger Åndalsnes, Kristiansund og Molde på omtrent samme nivå, mens de andre delene av fylket kommer noe lavere.

I vedlegg V2. har vi også gitt en oversikt over nyregistrerte foretak for de enkelte kommuner. Hovedtendensen er at de høyeste registreringsratene forekommer i bykommunene, mens de laveste ratene forekommer i noen av de mest perifert beliggende kommunene. Det er imidlertid en del nyanser i dette bildet.

Tabell 3.2: Oversikt over nyregistrerte foretak i Møre og Romsdal etter regioner*). Gjelder foretak registrert i perioden 2001-2004.

Region	Nyregistreringer		Nyetableringer			Overdragelser		
	Antall	Sum ansatte	Uten ansatte	Med ansatte	Sum ansatte	Uten ansatte	Med ansatte	Sum ansatte
Ulsteinvik	726	1003	596	80	283	17	33	720
Volda/Ørsta	428	661	351	42	468	13	22	193
Ålesund	2139	1975	1695	263	1059	67	114	916
Stranda	330	246	265	34	108	13	18	138
Molde	1425	1786	1127	165	973	49	84	813
Åndalsnes	196	233	156	24	65	4	12	168
Kristiansund	976	668	780	98	388	41	57	280
Sunnadal	178	108	134	24	84	13	7	24
Skei	229	200	181	25	60	8	15	140
Sum	6627	6880	5285	755	3488	225	362	3392

*Det er benyttet følgende regioninndeling:

151 Ulsteinvik: Vanylven, Sande, Herøy, Ulstein, Hareid

152 Volda/Ørsta: Volda, Ørsta

153 Ålesund: Ålesund, Ørskog, Stordal, Skodje, Sula, Giske, Haram

154 Stranda: Norddal, Stranda, Sykkulven

155 Molde: Molde, Vestnes, Nesset, Midsund, Sandøy, Aukra, Fræna, Eide, Gjemnes

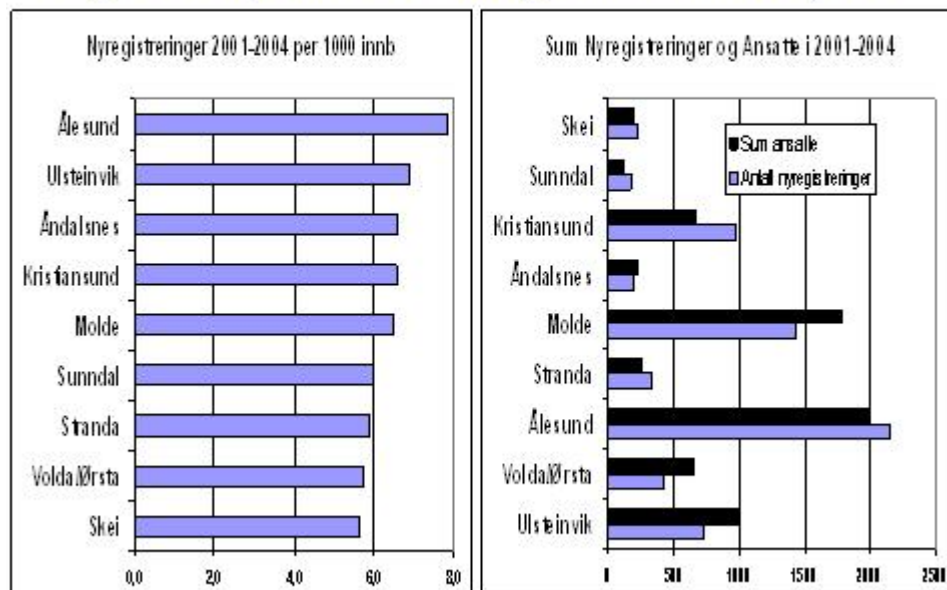
156 Åndalsnes: Rauma

157 Kristiansund: Kristiansund, Averøy, Frei, Tingvoll, Aure, Tustna, Smøla

158 Sunndal: Sunndal

159 Skei: Surnadal, Rindal, Halså

Figur 3.1: Nye foretak i Møre og Romsdal etter regioner

Tabell 3.3: Oversikt over nyregistrerte foretak i Møre og Romsdal etter virkeområder. Gjelder foretak registrert i perioden 2001-2004.

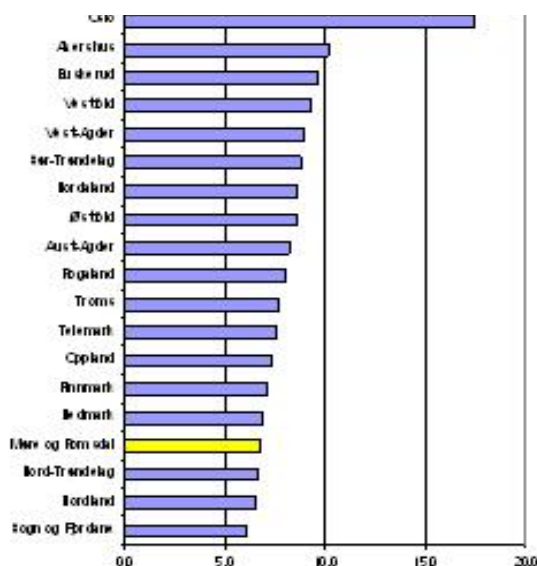
Virkeområde	Nyregistreringer		Nyetableringer			Overdragelser		
	Antall	Sum ansatte	Uten ansatte	Med ansatte	Sum ansatte	Uten ansatte	Med ansatte	Sum ansatte
B – Inntil 25% inv.tilskudd	382	337	301	41	156	15	25	181
C – Inntil 20% inv.tilskudd	1760	1569	1400	185	819	84	91	750
D – kommuneretta og ind.	1801	2312	1477	180	1138	46	98	1174
Utenfor virkeområdet	2684	2662	2107	349	1375	80	148	1287
Sum	6627	6880	5285	755	3488	225	362	3392

3.2 Nyregistrerte i Møre og Romsdal sammenliknet med andre fylker

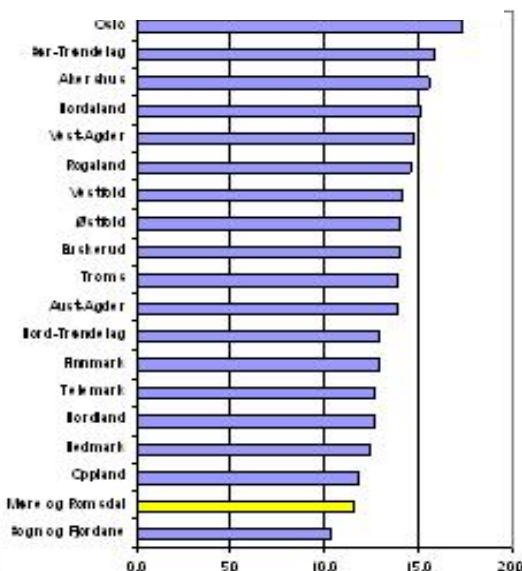
Vi skal nå sammenlikne omfanget av nyregistrert foretak i Møre og Romsdal med i andre deler av landet, og gjør dette ved å sammenlikne mellom de ulike fylker. Siden fylkene varierer betydelig i størrelse, kan det være misvisende å sammenlikne de absolutte tallene, så vi ser på relative tall i stedet. Det vanligste er å beregne registreringsraten som antall nye foretak i forhold til befolkningen (per 1000 innbyggere), men det kan også være relevant å se det i forhold til det samlede antall foretak (per 100 foretak). I figur 3.2 og 3.3 har vi gjort begge deler, den første figuren viser registreringsratene i forhold til befolkningen, mens den andre viser raten i forhold antall foretak.

I begge tilfeller kommer Møre og Romsdal nokså svakt ut, nemlig fjerde sist og nest sist. Spørsmålet er så hvordan dette skal tolkes.

Figur 3.2. Nyregistreringer per 1000 innbyggere. Alle næringer

Figur 3.3. Nyregistreringer per 100 foretak. Alle næringer

En generell tendens er at omfanget av nye foretak er høyest i de mest sentrale delene av landet, der fylkene med de høyeste befolkningskonsentrasjonene har de høyeste ratene. Hovedtendensen er videre at de mer perifere deler av landet har lave rater. Det er viktige nyanser i dette bildet, men det er i alle fall en hovedtendens.

Vi vet at antall registreringer varierer betydelig mellom ulike næringer, og det er en hovedtendens at en del tjenesteytende næringer, særlig databehandling og forretningsmessig tjenesteyting, har meget høye rater, mens hyppigheten er vesentlig lavere i industrien. Dette har blant annet noe med størrelsesstrukturen i næringene å gjøre, og om barrierene mot å etablere seg er høye eller lave (eksempelvis krav til kompetanse og krav til ressurser). Næringsstrukturen i et fylke har dermed stor betydning for den samlede registreringsraten. Fylker med relativt mye industri vil ha lavere rater enn fylker med mye tjenesteytende næringer.

At Møre og Romsdal ligger langt nede behøver derfor ikke i seg selv være noe problem, men det kan være et problem dersom fylket har lavere registreringsrater enn andre fylker med liknende næringsstruktur. For å undersøke dette nærmere, må vi se på ulike næringsområder, og som den etterfølgenden gjennomgangen viser, er det store nyanser i dette bildet.

3.3 Nyregistrerte foretak i noen utvalgte næringer

I vedlegg 2 har vi i tabell V2.1 presentert en oversikt over alle nyregistrerte foretak i de ulike næringene i fylket i perioden 2001-2004. Nedenfor trekker vi frem noen få næringer som er av spesiell interesse for fylket.

Maskin-, utstys- og verftsindustrien

Den første gruppen av næringer vi trekker frem, gjelder maskin-, utstys- og verftsindustrien. Denne består av følgende næringer:

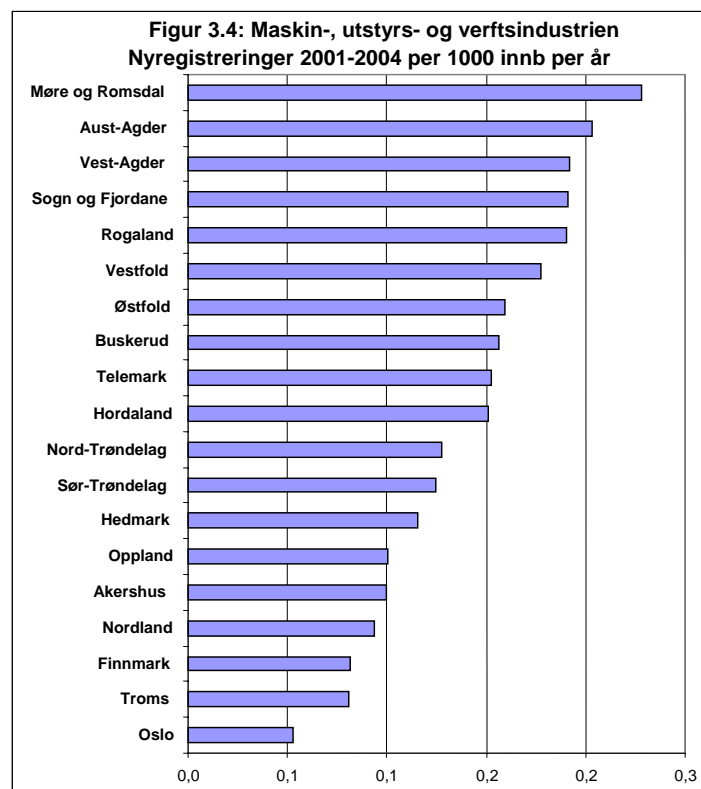
- Produksjon av metallvarer, unntatt maskiner og utstyr (nace 28)
- Produksjon av maskiner og utstyr (nace 29)
- Produksjon av andre elektriske maskiner og apparater (nace 31)
- Produksjon av andre transportmidler, inkl bygging og reparasjon av skip og båter (nace 35).

Til sammen inneholder disse næringene mange virksomheter tilknyttet den maritime klyngen, men også en del andre typer virksomhet. Totalt var det i fireårsperioden 223 nyregistrerte foretak i disse næringene i Møre og Romsdal, og disse hadde til sammen nesten 1400 ansatte (tabell 3.3). De ansatte fordeler seg med ca. halvparten på nyetableringer og halvparten på overdragelser. Det betyr at overdragelser av noen større foretak i fylket har vært viktig i perioden.

Sammenlikner vi med landet som helhet, har Møre og Romsdal relativt mange nyregistrerte foretak innenfor disse næringene. I landet var det i samme periode vel 2400 nyregistreringer, og Møre og Romsdal hadde hele 9 prosent av disse. Om man ser på antall nyregistreringer i forhold til befolkningstallet, ligger Møre og Romsdal klart på topp med den høyeste registreringsraten. Tilsvarende hadde Møre og Romsdal en meget høy andel av sysselsettingen i nyregistrerte foretak innen disse næringene. På landsbasis var det over 7.600 ansatte, mens nærmere 1400, eller 18 prosent, var i Møre og Romsdal.

Tabell 3.4. Nyregistreringer 2001-2004 i maskin-, utstørs- og verftsindustrien, etter region.

Region	Nyregistreringer		Nyetableringer			Overdragelser		
	Antall	Sum ansatte	Uten ansatte	Med ansatte	Sum ansatte	Uten ansatte	Med ansatte	Sum ansatte
Ulsteinvik	38	491	30	4	28	0	4	463
Volda/Ørsta	10	190	8	1	190	1	0	0
Ålesund	65	172	45	12	49	2	6	123
Stranda	11	42	10	1	42	0	0	0
Molde	59	430	42	11	309	3	3	121
Åndalsnes	3	0	3	0	0	0	0	0
Kristiansund	30	66	22	6	53	0	2	13
Sunndal	2	0	2	0	0	0	0	0
Skei	5	3	4	1	3	0	0	0
Hele fylket	223	1394	166	36	674	6	15	720

Teko- og møbelindustri

Vi har i denne gruppen tatt med følgende næringer:

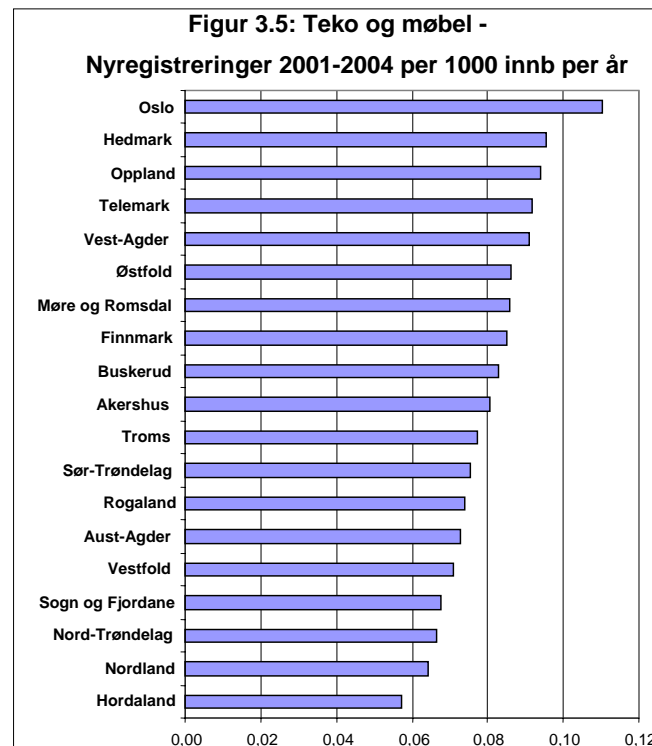
- Produksjon av tekstiler (nace 17)
- Produksjon av klær mm (nace 18)
- Produksjon av møbler og annen industriproduksjon (nace 36).

Totalt ble det i Norge registrert nesten 1500 nye foretak i disse næringene, mens det i Møre og Romsdal ble registrert 84 virksomheter, noe som tilsvarer 5,6%. De nye foretakene i Møre og Romsdal hadde over 400 ansatte på tidspunktet for registrering, den største andelen av de ansatte var knyttet til overdragelser.

Sammenliknet med de andre fylkene ligger Møre og Romsdal noe over middels i antall nyregistreringer i forhold til befolkningen.

Tabell 3.5. Nyregistreringer 2001-2004 i teko- og møbelindustrien, etter region.

Region	Nyregistreringer		Nyetableringer			Overdragelser		
	Antall	Sum ansatte	Uten ansatte	Med ansatte	Sum ansatte	Uten ansatte	Med ansatte	Sum ansatte
Ulsteinvik	10	0	8	0	0	2	0	0
Volda/Ørsta	5	131	3	1	80	0	1	51
Ålesund	21	68	17	2	55	1	1	13
Stranda	10	9	8	2	9	0	0	0
Molde	15	78	11	0	0	1	3	78
Åndalsnes	7	79	5	1	2	0	1	77
Kristiansund	7	0	5	0	0	2	0	0
Sunnidal	0	0	0	0	0	0	0	0
Skei	9	45	6	1	1	0	2	44
Hele fylket	84	410	63	7	147	6	8	263

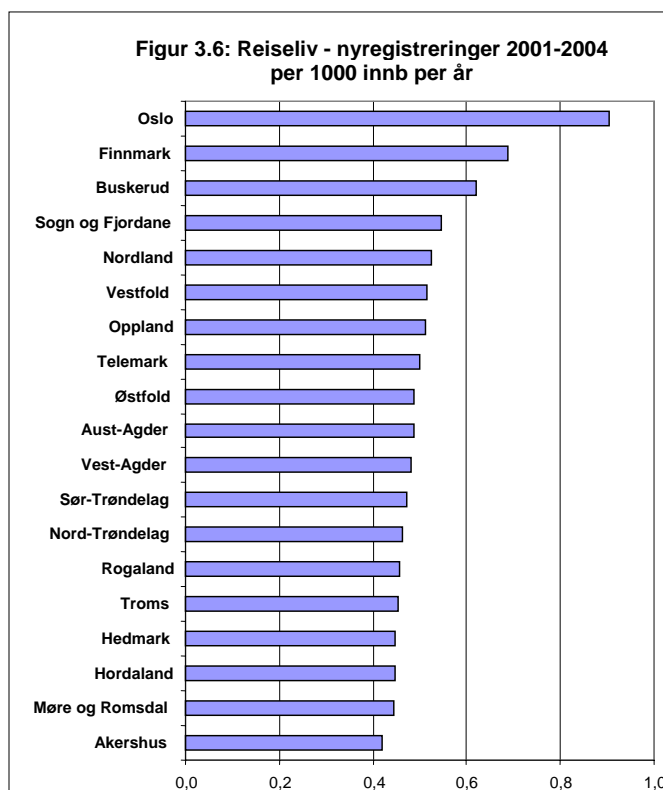
Reiseliv og relaterte næringer

Det er mange forskjellige næringssektorer som til sammen bidrar til det samlede reiselivstilbudet i en region. Kjernen i næringen er virksomheter som tilbyr overnatting og forpleining, men i tillegg kommer transport, reisebyråer og ulike innholds- og opplevelsesleverandører. Det er ikke mulig å foreta noen næringsmessig avgrensning av alt dette som blir helt presis i forhold til reiselivsnæringen, men vi har gjort en tilnærming basert på følgende:

- Hotell og restaurant (nace 55)
- Transport med passasjerer (bl.a. jernbanetransport (nace 60.1), transport med rutebil, drosjer mm (nace 60.21, 60.22, 60.23), innenlandske kystruter (nace 61.104), lufttransport med passasjerer (nace 62.1, 62.2)
- Reisebyttår, turistkontor- og reisearrangørvirksomhet (nace 63.3)
- Kultur- og underholdningsvirksomhet (nace 92.32, 92.33, 92.34)
- Museer, dyreparker m.v. (nace 92.52, 92.53).

Tabell 3.5. Nyregistreringer 2001-2004 reiseliv og reiselivsrelatert, etter region.

Region	Nyregistreringer		Nyetableringer			Overdragelser		
	Antall	Sum ansatte	Uten ansatte	Med ansatte	Sum ansatte	Uten ansatte	Med ansatte	Sum ansatte
Ulsteinvik	32	120	16	10	30	1	5	90
Volda/Ørsta	35	114	21	6	52	1	7	62
Ålesund	112	221	61	28	111	9	14	110
Stranda	33	35	16	5	11	9	3	24
Molde	86	305	41	20	81	10	15	224
Åndalsnes	24	46	15	4	13	3	2	33
Kristiansund	73	131	32	12	60	13	16	71
Sunndal	23	25	12	3	10	4	4	15
Skei	13	13	6	3	5	2	2	8
Hele fylket	431	1010	220	91	373	52	68	637

Basert på denne avgrensningen er det totalt registrert 430 nye foretak i perioden, hvorav vel 300 er nyetableringer og 120 er overdragelser. Det var over 1000 ansatte

knyttet til disse nye virksomhetene på registreringstidspunktet, men de aller fleste av disse var tilknyttet de overdratte virksomhetene.

I figur 3.6 er registreringsraten for Møre og Romsdal sammenliknet med de øvrige fylkene. Til tross for at reiseliv oppfattes som et viktig satsningsområde i fylket, kommer fylket nest nederst på rangeringen. Det er bare Akershus som skårer dårligere.

KIFT – kunnskapsintensiv forretningsmessig tjenesteyting

Det er for tiden stor oppmerksomhet knyttet til de såkalte kift-virksomhetene. Disse står for viktig kunnskapsbasert tjenesteytende virksomhet, og antas å ha ganske stor strategisk betydning for næringsutviklingen. Kift-sektoren består av følgende næringssektorer:

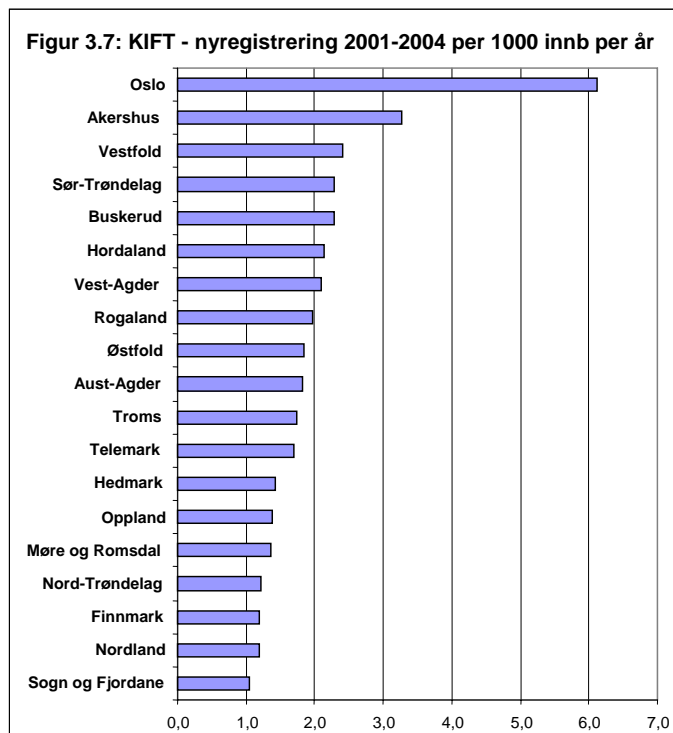
- Telekommunikasjoner (nace 64.2)
- Databehandlingsvirksomhet (nace 72)
- Forsknings- og utviklingsarbeid (nace 73)
- Annen forretningsmessig virksomhet (nace 74).

I hele landet ble det registrert 44.700 nye foretak i disse næringene i perioden 2001-2004, og vel 1300 av disse, tilsvarende 3 prosent, ble registrert i Møre og Romsdal.

I sammenlikningen med de andre fylkene kommer Møre og Romsdal relativt svakt ut, og ligger i den nederste gruppen av fylker. Bare Nord-Trøndelag, Finnmark, Nordland og Sogn og Fjordane ligger lavere enn Møre og Romsdal, og rett foran ligger Hedmark og Oppland.

Tabell 3.6. Nyregistreringer 2001-2004 kunnskapsintensiv forretningsmessig tjenesteyting (KIFT)

Region	Nyregistreringer		Nyetableringer			Overdragelser		
	Antall	Sum ansatte	Uten ansatte	Med ansatte	Sum ansatte	Uten ansatte	Med ansatte	Sum ansatte
Ulsteinvik	131	49	111	14	39	3	3	10
Volda/Ørsta	71	36	64	3	22	0	4	14
Ålesund	487	207	422	44	137	8	13	70
Stranda	60	15	51	6	12	1	2	3
Molde	290	293	252	27	260	5	6	33
Åndalsnes	33	7	28	5	7	0	0	0
Kristiansund	191	92	165	15	48	3	8	44
Sunndal	40	2	37	2	2	1	0	0
Skei	40	4	37	2	2	0	1	2
Hele fylket	1343	705	1167	118	529	21	37	176

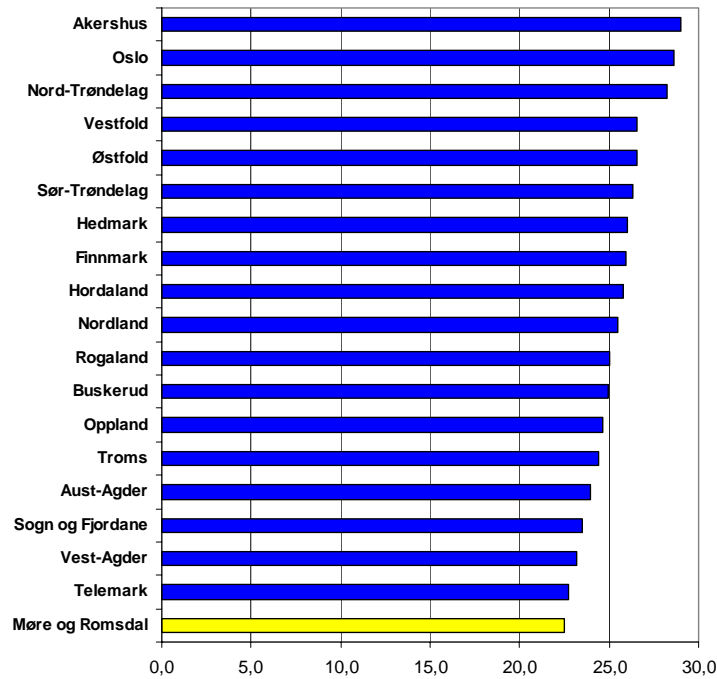
3.4 Kjønnsfordeling

I det følgende setter vi fokus på kjønnsfordelingen blant de som starter nye foretak. For deler av datamaterialet har vi kunnet identifisere kjønn for daglig leder av de nyregistrerte foretakene, og i de aller fleste tilfellene vil daglig leder være den samme som den som starter eller overtar foretaket. Disse dataene gjelder foretak registrert i de tre årene 2001-2003, og for denne perioden har vi registrert kjønn for daglig leder i vel 4300 av de nyregistrerte foretakene i Møre og Romsdal.

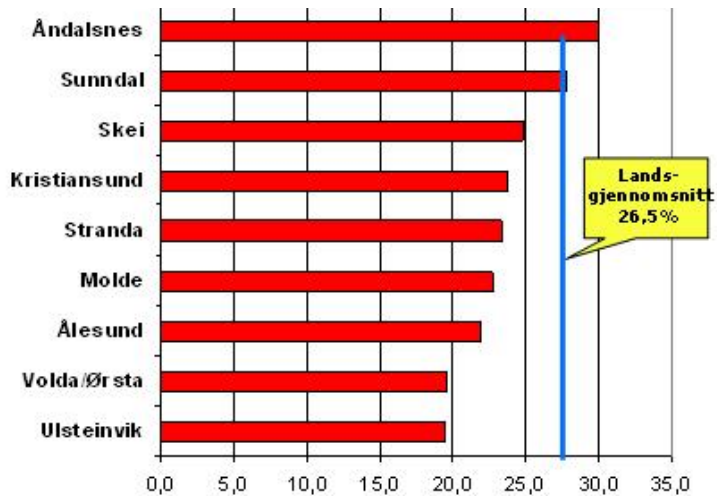
Blant alle disse foretakene er det en klar mannsdominans, med 77,6 prosent menn og 22,4 prosent kvinner. Å starte et nytt foretak er således et mannsdominert område. Dette er ikke noe overraskende funn, men passer med en rekke andre undersøkelser som er gjort på området³. Det spesielle i dette tilfellet er imidlertid at Møre og Romsdal kommer nokså dårlig ut sammenlignet med landet som helhet. For Norge er nemlig andelen kvinnelige ledere i nyregistrerte foretak på 26,5 prosent, så Møre og Romsdal ligger hele fire prosentpoeng under landsgjennomsnittet. Og sammenlikner vi med situasjonen i landets fylker, kommer faktisk Møre og Romsdal ut som det dårligste fylket (jfr. figur 3.8).

³ For en bred analyse av kjønnsfordelingen blant ledere og etablerere i næringslivet, kan vises til: Spilling, O.R. (2005): Women entrepreneurship, management and ownership in Norway. A statistical update. NIFU STEP arbeidsnotat 2/2005

Figur 3.8: Andel av nyregistrerte foretak ledet av kvinner

Figur 3.9: Andel kvinnelige ledere i nyregistrerte foretak i Møre og Romsdal 2001-2003.

En utdyping av dette bildet får vi ved å se på regionale variasjoner med hensyn til kvinners roller som ledere i nyregistrerte foretak, jfr. figur 3.9. Her fremkommer det et ganske interessant bilde der de ulike deler av Sunnmøre kommer dårligst ut, og der by-regionene generelt også kommer ganske dårlig ut. I de nordlige deler av fylket er situasjonen noe bedre, men det er faktisk bare to regioner, Åndalsnes og Sunndal, som er på

landsgjennomsnittet eller bedre. Hovedtendensen er altså at de deler av fylket som har de sterkeste tradisjonene for industri og entreprenørskap, kommer svakest ut.

Kjønnsforskjellene i næringslivet kan forklares på forskjellige måter, dels kan de forklares ut fra næringsmessige forhold, dels kulturelle forhold.

Når det gjelder næringsstrukturens betydning, er det et velkjent fenomen at det varierer betydelig mellom næringer om det er menn eller kvinner som dominerer som ledere. Det er særlig enkelte tjenesteytende næringer, bl.a. innen personlig tjenesteyting, der kvinner står sterkt, mens menn står sterkt i de fleste industrinæringer, i bygg- og anlegg samt en del teknologiorienterte tjenesteytende næringer. Forklaringen på kvinners svake posisjon i fylket, og særlig på Sunnmøre, kan derfor delvis forklares ut fra den sterke posisjonen industrien har i fylket.

Dette forklarer imidlertid ikke alt. I byområder består nemlig næringslivet i stor grad av tjenesteytende næringer der kvinner har en relativt sterkere posisjon. Så når kvinner kommer relativt svakt ut i byområdene, må det også være andre forklaringer. Og det er da grunn til å spekulere i retning av at de sterke entreprenørielle tradisjonene i deler av fylket i stor grad representerer en mannsdominert kultur, som kan medføre at det generelt er større barrierer for kvinner å etablere seg i alle næringer, også i de næringer der kvinner tradisjonelt står noe sterkere.

I dette prosjektet har det ikke vært noen mulighet for å gå dyp inn i denne problematikken. Vi har imidlertid gjort en enkel analyse der vi har sett på kvinneandelen i noen forskjellige næringer, og sett på hvordan kvinner kommer ut i disse næringene sammenliknet med landets øvrige fylker, jfr. oversikt i tabell 3.7.

Tabell 3.7: Andel av kvinnelige ledere i nyregistrerte foretak i ulike næringer. Sammenlikning mellom Møre og Romsdal og Norge. Data for 2001-2003.

	Andel kvinnelige ledere (%)		Rang M&R
	Norge	M&R	
Industri	22,4	17,9	15
Bygg og anlegg	2,3	1,9	12
Handel og reparasjon av motorkjøretøyer, bensinstasjoner mm	5,6	4,6	11
Agentur og engroshandel	15,6	12,5	13
Detaljhandel	45,5	47,5	7
Hotell og restaurant	33,4	37,2	6
Transport og reisetjenester	10,0	8,8	14
Telekom og databehandling	10,5	8,7	15
Eiendom og utleievirksomhet	9,8	8,2	16
FoU, annen forretningsmessig tjenesteyting	27,2	21,6	17
Undervising	41,2	33,8	14
Helse og sosialtjenester	61,3	57,8	14
Kulturell tjenesteyting, fritid og sport	35,3	31,6	12
Personlig tjenesteyting, interesseorganisasjoner mm	78,6	80,0	7

Hovedtendensen er at kvinneandelen i de ulike næringer er lavere enn landsgjennomsnittet for de fleste næringer. Det er imidlertid tre unntak fra dette, nemlig detaljhandel, hotell og restaurant og personlig tjenesteyting mm. Alle disse næringene har tradisjonelt vært næringer der det har vært plass til en del kvinnelige ledere. Samtidig er det interessant å registrere at i en næring som forretningsmessig tjenesteyting (dvs. konsulentvirksomhet mm) som må sies å være relativt ”ny” og har vært raskt voksende de siste ti-tjue

årene, har kvinner en relativt svak posisjon i Møre og Romsdal sammenliknet med de andre fylkene.

Man skal selvfølgelig være forsiktig med å fortolke dette bildet for bastant, men det kan se ut til å være en tendens i fylket i retning av relativt tradisjonelle kjønnsrollemønstre, og at dette forsterkes av fylkets sterke industrielle og entreprenørielle tradisjoner som kan skape ekstra barrierer for kvinner til å gå inn i roller som entreprenører og ledere.

3.5 Utdanningsnivå i nye foretak

Vi har kartlagt hva slags utdanning ansatte i nye foretak har, og kan bruke dette som en indikator på det formelle kompetansenivået i foretakene og gjøre sammenlikninger med landet for øvrig. Dataene gjelder bare nye foretak som hadde ansatte det året de startet i 2001-2003. En oversikt over dataene er gitt i tabell 3.8 og figurene 3.10 og 3.11.

Tabell 3.8: Utdanningsnivå for nyregistrerte foretak i Møre og Romsdal 2001-2003. Gjelder foretak med ansatte det året de ble registrert.

	Antall	Utdanningsnivå ^{*)}			Sum	
		Grunnskole	Videregående	Høyere utd 1-4 år		Høyere utd 5+ år
Møre og Romsdal:						
Foretak	895	4,6	65,4	22,9	7,2	100,0
Ansatte	5 080	14,0	73,2	10,8	2,1	100,0
Hele landet:						
Foretak	17 641	4,5	57,8	25,6	9,5	100,0
Ansatte	136 937	12,2	70,1	13,8	3,8	100,0

^{*)}Med utdanningsnivå menes den høyeste utdanning en person har. For foretakene er det angitt hvilke foretak som har minst en ansatt på det aktuelle nivået. For ansatte angir tabellen fordeling av alle ansatte etter høyeste utdanningsnivå.

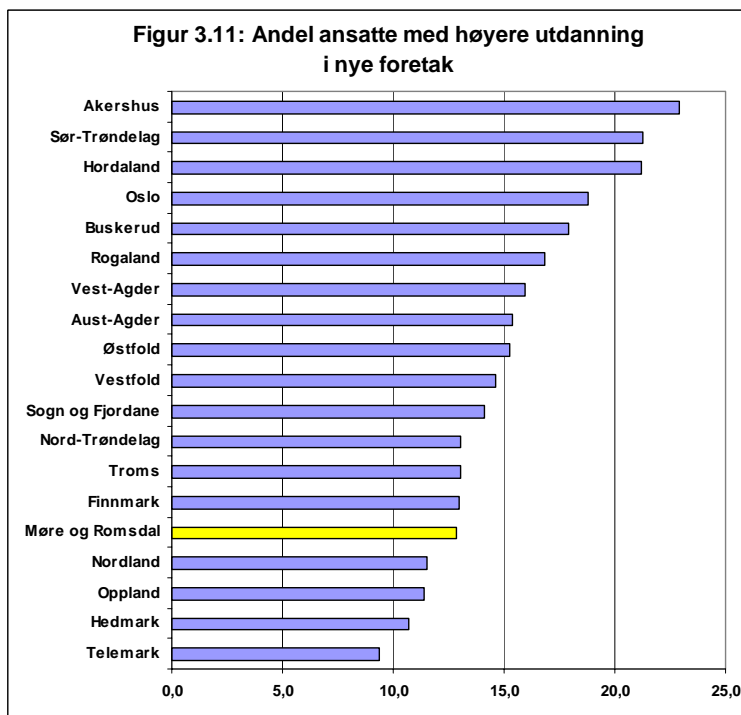
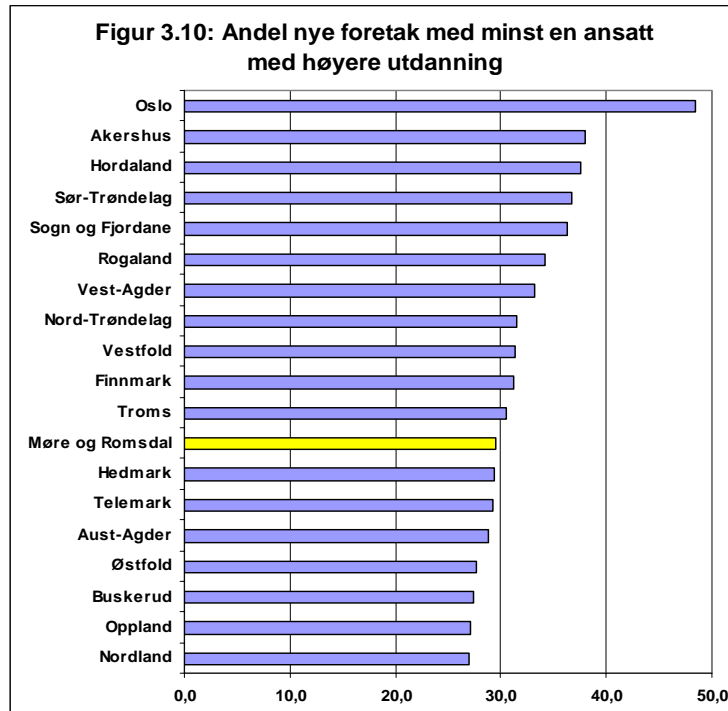
Tabellen viser at blant de 910 nye foretakene, er det til sammen 30 prosent som har minst en ansatt med høyere utdanning, mens blant alle ansatte i disse foretakene i oppstartingsåret, var det ca 13 prosent som hadde høyere utdanning. Disse tallene ligger noe under landsgjennomsnittet, idet det på landsbasis var 35 prosent av de nye foretakene med minst en ansatt med høyere utdanning, og 17 prosent av alle de ansatte som hadde høyere utdanning.

I figurene 3.10 og 3.11 er det gitt en oversikt over situasjonen i Møre og Romsdal i forhold til de andre fylkene. Møre og Romsdal befinner seg sammen med noen andre fylker i den nedre delen av skalaen.

Denne situasjonen henger selvfølgelig sammen med det generelle utdanningsnivået i Møre og Romsdal som ligger noe under gjennomsnittet, jfr. omtalen av dette i kapittel 2.1 (se også figur 2.1). Det behøver i seg selv ikke å være noe problem at utdanningsnivået ligger under gjennomsnittet. Mye av næringsutviklingen i Møre og Romsdal er et uttrykk for at formalisert kompetanse på et høyt nivå ikke nødvendigvis er en forutsetning for suksess, i enkelte tilfelle kanskje det motsatte.

Poenget er at det må være samsvar mellom kompetanse og næringsstruktur. Samanholdt med materialet som er presentert tidligere, er det vel særlig på sektorer som stiller krav til et høyt formelt kompetansegrunnlag, som i KIFT-segmentet og de deler av indu-

strien som utvikles i mer forskningsbasert retning, at det er grunn til å være spesielt oppmerksom på spørsmålet om rekruttering av personell med høye formelle kvalifikasjoner.

3.6 Oppsummering nye foretak

Før vi oppsummerer denne delen, kan det være grunn til å poengtere at de data vi presenterer, utelukkende er basert på statistiske data. Det er ikke nødvendigvis en entydig sammenheng mellom nyskapingen i næringslivet og et høyt antall nye foretak. Det er kvaliteten på de nye foretakene som er det avgjørende. Derfor kan den endelige vurderingen av om det er en tilstrekkelig stor tilgang på nye foretak først gjøres ut fra godt kjennskap til hva som skjer i næringslivet for øvrig, og hva slags aktører som står bak de nye foretakene. Å gjøre slike vurderinger har ikke vært mulig innenfor rammen for dette prosjektet.

Med disse forbeholdene kan vi oppsummere følgende:

- Fylket skårer svært bra i maskin-, utstyrs- og verftsindustrien, og ligger her på topp i Norge med hensyn til registrering av nye foretak.
- Innenfor teko- og møbelindustrien er situasjon bra.
- I reiselivsnæringen synes situasjonen å være relativt svak.
- Innenfor kunnskapsintensiv forretningsmessig tjenesteyting (kift) synes situasjonen å være noe svak.
- Det er en sterk ubalanse mellom kjønnene, og fylket ligger på bunnen blant landets fylker med hensyn til kvinneandelen blant etablerere. Kvinneandelen er særlig lav på Sunnmøre, noe som kan sees i sammenheng både med næringsstrukturen og at entreprenørskapstradisjonene er relativt sterkt mannsdominert.
- Utdanningsnivået blant de som etablerer nye foretak ligger noe under landsgjennomsnittet, og reflekterer det generelle utdanningsnivået i regionen. Dette behøver ikke å være noe generelt problem for nyskapingen i næringslivet, men det kan være et forhold som har betydning for utvikling av kunnskapsbasert tjenesteyting (kift) og de deler av industrien som er forskningsbaserte.

I forlengelse av disse oppsummeringene kan det reises mange spørsmål, som eksempelvis om Møre og Romsdal har en tilstrekkelig entreprenøriell kultur, og om man får de nytableringene som trenges for å sikre en tilfredsstillende framtidig utvikling i fylkets næringsliv.

Som poengtert innledningsvis i denne rapporten, er det svært begrenset i hvilken grad slike spørsmål kan analyseres innenfor de rammer som gjelder for dette prosjektet, men vi kan gi noen antydninger.

Når det gjelder spørsmålet om entreprenøriell kultur og om fylket har en kultur som hemmer eller fremmer entreprenørskap, kan vi ikke si noe ut over de indikasjoner som ligger i det presenterte tallmaterialet. Bruker vi dette som indikator, tyder datamaterialet på at man har en sterk entreprenøriell kultur på områder der regionens næringsliv tradisjonelt står sterkt, og at denne kulturen gir viktige bidrag for videreutvikling av næringslivet. Tilsvarende synes den entreprenørielle kulturen å være svakere på en del andre områder, som reiseliv og kunnskapsintensiv forretningsmessig tjenesteyting. Det er også en tydelig kjønnsdimensjon i denne kulturen, som tyder på at den representerer spesielle barrierer for kvinner.

Det er derfor ikke noe enkelt svar på spørsmålet om kulturen hemmer eller fremmer entreprenørskap, dette er ganske nyansert i forhold til hvilke dimensjoner man er opptatt av.

Men i tillegg er det altså et viktig poeng at for å svare på slike spørsmål på en fyldestgjørende måte, måtte det gjennomføres studier på helt andre måter med fokus på holdninger og adferd, noe som har ligget klart utenfor denne undersøkelsens ramme.

Tilsvarende gjelder det andre spørsmålet - om man får de nyetableringene som "trenges" eller som er "ønskelige" i forhold til regionens utvikling. Å besvare slike spørsmål ville kreve kvalitative studier av hvordan nyetablerte foretak utvikler seg over en periode, og man måtte da også vurdere hvilke bidrag nyetableringene gir til nyskaping i forhold til det som ellers skjer i næringslivet.

I denne undersøkelsen har vi kun brukt antall nyregistreringer som en *indikator* på en situasjon, og har gjort enkle fortolkninger basert på om antall nyregistreringer er høyt eller lavt. Og dette sier langt fra alt.

Når det ellers gjelder kvaliteten på nyetableringer i Møre og Romsdal, kommenterer vi dette noe i neste kapittel.

4 Gir nye foretak vekst?

Et viktig spørsmål er hva som skjer med de mange nye foretakene. Generelt vet vi at nye foretak har begrenset overlevelsessevne, og det er en svært liten andel som vokser og utvikler seg til betydelige foretak målt i verdiskaping og sysselsetting. Det er derfor ikke nødvendigvis antall foretak som startes som er det mest interessante, men kvaliteten på de foretakene som startes, og hvordan de faktisk utvikler seg.

For å undersøke dette har vi tatt for oss foretak som startet i perioden 1996-99 og undersøkt hva som har skjedd med disse foretakene frem til og med 2003. Materialet gjelder alle næringer bortsett fra primærnæringene og offentlig tjenesteyting, og det er avgrenset til foretak som hadde minst en ansatt det året de startet. Totalt inneholder materialet informasjon om 57.000 norske foretak, hvorav 1900 i Møre og Romsdal. En oversikt over tallmaterialet er gitt i tabellene 4.1 og 4.2.

Tabell 4.1: Oversikt over nye virksomheter 1996-99.

	Nye virksomheter		Størrelsesfordeling ved oppstart (%)						
	Totalt	%	1-4	5-19	20-99	100+	Sum	>4	>19
<i>Møre og Romsdal</i>									
Spin-out	409	21,3	35,0	33,0	19,6	12,5	100,0	65,0	32,0
Nyetablering	1020	53,0	71,7	21,9	5,9	0,6	100,0	28,3	6,5
Ny ved ekspansjon	495	25,7	58,0	28,3	11,9	1,8	100,0	42,0	13,7
Sum Møre og Romsdal	1924	100,0	60,3	25,9	10,3	3,4	100,0	39,7	13,8
<i>Resten av Norge</i>									
Spin-out	6851	12,4	38,5	32,0	24,6	4,9	100,0	61,5	29,5
Ny etablering	39123	71,0	72,9	21,8	4,7	0,6	100,0	27,1	5,4
Ny ved ekspansjon	9140	16,6	59,5	29,2	10,2	1,1	100,0	40,5	11,3
Sum resten av Norge	55114	100,0	66,4	24,3	8,1	1,2	100,0	33,6	9,3
Sum Norge	57038		66,2	24,3	8,2	1,3	100,0	33,8	9,5

I oversikten er det skjelnet mellom følgende typer nye virksomheter:

- Spin-out: dette innebærer at et eksisterende aktivitetsområde i et foretak skilles ut og etableres som et nytt foretak
- Nyetablering: dette er en genuin ny virksomhet som etableres uavhengig av eksisterende foretak
- Ny ved ekspansjon: dette er ny virksomhet som utvikles innenfor et eksisterende foretak, eksempelvis som en ny avdeling eller forretningsområde.

Ut fra tabell 4.1 fremkommer to interessante tendenser når Møre og Romsdal sammenliknes med resten av landet. For det første er fordelingen mellom de ulike typer av nye virksomheter forskjellige. Mens 53 prosent av nye virksomheter i Møre og Romsdal er nyetableringer, er denne andelen 71 prosent i landet. Både andelen av spin-outs og ”ny ved ekspansjon” er større i Møre og Romsdal, henholdsvis 21 prosent mot 12 prosent for spin-outs og 26 prosent mot 17 prosent for ”ny ved ekspansjon”. Det er altså en forholdsvis stor andel av ny virksomhet utvikles med utgangspunkt i bestående virksomheter

For det andre er de nye virksomhetene i Møre og Romsdal i gjennomsnitt noe større enn for resten av landet. Dette kommer tydeligst frem ved å se på andeler av foretak som har henholdsvis minst 5 ansatte og minst 20 ansatte (de to kolonene til høyre i tabellen –

”>4” og ”>19”). I Møre og Romsdal er det 40 prosent som har minst fem ansatte ved start, mot 34 prosent i resten av landet. Tilsvarende er det 14 prosent i Møre og Romsdal som har minst 20 ansatte ved start, mot 10 prosent i resten av landet. Dette henger antakelig sammen med de høye andelene av spin-outs og ”ny ved ekspansjon”.

Det kan være grunn til å kommentere at det aller meste av de nye virksomhetene forekommer i tjenesteytende næringer. Totalt sett er det bare seks-sju prosent av alle som er i industri. For Møre og Romsdal dreier det seg om 123 enheter av de ialt 1924 nye virksomhetene. Av denne grunn finner vi ingen grunn til å splitte materialet opp på ulike næringer.

Tabell 4.2: Status i 2003 for etableringene 1996-99.

	Totalt	Status i 2003 – antall ansatte (%)					Andel med vekst (%)	
		Nedlagt/ <2	3-4	5-19	20-99	100+	minst 5 ansatte	minst 20 ansatte
<i>Møre og Romsdal</i>								
Spin-out	409	31,1	13,0	28,9	22,0	5,1	28,1	16,4
Nyetablering	1020	64,8	9,7	18,4	6,0	1,1	16,5	6,0
Ny ved ekspansjon	495	59,0	13,1	20,8	6,1	1,0	15,8	6,3
Sum Møre og Romsdal	1924	56,1	11,3	21,3	9,4	1,9	18,8	8,3
<i>Resten av Norge</i>								
Spin-out	6851	44,0	9,9	26,0	16,4	3,7	23,8	12,3
Ny etablering	39123	79,5	6,1	10,8	3,2	0,5	9,1	3,0
Ny ved ekspansjon	9140	67,2	9,0	17,4	5,7	0,6	13,0	4,4
Sum resten av Norge	55114	73,0	7,0	13,8	5,2	0,9	11,5	4,4
Sum Norge	57038	72,5	7,2	14,0	5,4	1,0	11,8	4,5

I den neste tabellen har vi gitt en oversikt over status for de nye virksomhetene ved utgangen av 2003. I gjennomsnitt er det på dette tidspunktet mellom fem og seks år siden virksomhetene startet. I tabellen gis det først en oversikt over størrelsesfordelingen i 2003, og i de to kolonnene ytterst til høyre gis det en oversikt over hvor store andeler som har vokst med minst fem og tjue ansatte i perioden. Her er det flere interessante tendenser.

Når det gjelder statusen i 2003, er det hele 73 prosent i hele utvalget som enten ikke har overlevet i perioden, eller har under to ansatte, og det er dermed forholdsvis få virksomheter i de større størrelsesgruppene. Hovedtendensen er faktisk at det i 2003 er en mindre andel av virksomhetene i de største størrelsesgruppene, enn det var ved etableringstidspunktet. Hovedtendensen er altså ikke at nye virksomheter vokser, men at de enten avvikler eller innskrenker. Dette gjelder særlig gruppen spin-outs, der andelen med over hundre ansatte er en del mindre i 2003 enn ved etableringstidspunkt. Denne tendensen gjelder både i Møre og Romsdal og i landet som helhet.

I gruppen av de nye virksomhetene fra 1996-99 er det imidlertid også en del som har vokset. Totalt for landet er det 12 prosent som har vokst med minst fem ansatte, mens det er snaut fem prosent som har vokst med minst 20 ansatte. At en virksomhet vokser med så mye som hundre ansatte i løpet av så få år, skjer bare helt unntaksvis. I dette materialet er det under en prosent som har vokst så mye. Disse tallene er ellers helt i samsvar med

det som andre undersøkelser viser, at det er bare en liten andel av virksomheter i næringslivet som vokser i noe særlig omfang.⁴

Her er det imidlertid interessant å sammenlikne Møre og Romsdal med resten av landet. Som det fremgår av tabell 4.2, er andelen av foretak med vekst i fylket klart større enn for landet som helhet. I fylket er det 19 prosent av de undersøkte virksomhetene som har vokst med minst fem ansatte, mot 8 prosent for resten av landet, og det er 12 prosent som har vokst med minst 20 ansatte, mot 5 prosent for resten av landet. Forskjellen gjør seg også gjeldende for de som har vokst med minst hundre ansatte. Her opererer vi riktignok med små tall – men de er tydelige nok. For Møre og Romsdal var det 1,5 prosent som hadde vokst så mye mens det på landsbasis ikke var mer enn 0,8 prosent. Andelen med så stor vekst er med andre ord nesten dobbelt så stor i Møre og Romsdal som i resten av landet.

Dette tallmaterialet indikerer altså en positiv tendens i favør av Møre og Romsdal, nemlig at andelen virksomheter som overlever og vokser er større enn gjennomsnittet for resten av landet.

Selv om situasjonen i Møre og Romsdal målt på denne måten er en god del bedre enn i landet som helhet, kan det selvsagt stilles spørsmål ved hvorfor det er såpass stor andel av nye foretak som ikke overlever, og hvorfor det er så liten andel av nye foretak som vokser. Til det kan det kommenteres at det synes å være en ganske allmen tendens i næringslivet at nyetableringer og nedleggelse ligger på et høyt nivå, og at det er en svært liten minoritet av foretak i næringslivet som representerer et stort vekstpotensial. Det at man har en høy grad av *turbulens*, det vil si stor grad av utskifting i næringslivet, er et viktig kjennetegn ved dynamikken i vår type næringsliv. Tilsvarende er innovasjon forbundet med stor grad av usikkerhet - alle forsøk på å gjøre noe nytt medfører risiko.

Dette er derfor forhold som man i meget begrenset grad kan influere på gjennom politiske virkemidler. Det sentrale spørsmålet er derfor *ikke* om man skal prøve å forhindre at så mange nyetableringer gis opp etter kort tid, eller at man skal prøve å få alle nye foretak til å vokse – det har man likevel liten mulighet til å påvirke. Og det er heller ikke ønskelig. Når eksempelvis mange nye virksomheter ikke overlever, skyldes det i hovedsak at de er basert på konsepter som ikke har livets rett innenfor rammen av vårt økonomiske system, og da er det lite poeng i å prøve å holde liv i dem.

Derimot kan det være relevant å stille spørsmål om hvordan man kan få flere personer til å interessere seg for entreprenørskap, og hvordan det kan stimuleres til utvikling av flere nyskapende virksomheter med vekstpotensial. Det kommer vi tilbake til i siste kapittel.

⁴ For en nærmere analyse av dette kan vises til Spilling, O. R., red. (2000). *SMB 2000 - fakta om små og mellomstore bedrifter i Norge*. Bergen, Fagbokforlaget

5 Tilgangen på risikokapital til nyskaping og nyetablering i Møre og Romsdal

Vi kan dele tilgjengelig risikokapital inn i to; offentlige støtteordninger som langt på veg har samme effekt som privat egenkapital og privat risikokapital som i noen sammenhenger kan forekomme i kombinasjon med offentlig risikokapital. Vi skal i dette kapitlet gå litt inn på begge typer og hvordan de virker, omfang mv. Deretter skal vi se litt på erfaringer med offentlig kapital (tilskudd og lån) som har virket i nyetablerte bedrifter i 7-10 år.

Den klassiske problemstillingen er om det er knapphet på kapital eller om det er knapphet på gode prosjekter. Flere ekspertutvalg har gjennom tidene sett på dette og konkludert med at verken de små eller de større bedrifter generelt står overfor særlige vansker med hensyn til egenkapitaltilførsel dersom de har evne til å gi kapitalen avkastning. Egenkapitalutvalget⁵ kommer med en slik konklusjon og Sandmo-utvalget⁶ har i 2004 en tilsvarende. Utvalgene har imidlertid et forbehold om at det kan være betydelige markedsimperfeksjoner for bedrifter i etableringsfasen, spesielt hvor man står overfor ideer med høyt innovasjonsinnhold. Høy grad av risiko i slike prosjekter og skjev fordeling av informasjon mellom de som rår over ideen og de som rår over egen- og fremmedkapitalen, kan føre til at gode ideer ikke blir realisert, at det blir dyrt eller ikke realisert med en optimal kapitalbase.

5.1 Risikokapital

Offentlige støtteordninger.

Det er et stort mangfold av tiltak i det offentlige virkemiddelapparatet som er ment å stimulere nyetableringer og bidra til vekst. En måte å kategorisere dem på ut i fra det som er de mest aktuelle tiltakene i Møre og Romsdal er:

1. *Utvikling av etablererinfrastruktur* som skal bidra til at det blir lettere å lykkes som nyetablerer. Fornyprogrammet, etablering av kunnskapsparker og -hager, industriinkubator og utvikling av Center of Expertise er eksempler på tiltak som har slike målsettinger.
2. *Støtte til økt kunnskap/kompetanse*, som etablererveiledning og -opplæring foruten andre tiltak som kan bidra til kompetansetilførsel, eksempelvis gjennom styreverv i nyetablerte foretak
3. *Utvikling av incentiver* for å øke antallet nyetablerere i fylket gjennom integrasjon av etableringskunnskap i skolesystemet på alle trinn, ulike former for holdnings-skapende arbeid for å øke statusen til det å være gründer og andre tiltak for å styrke gründerkulturen.
4. *Tilføring av kapital til nyetablererne* hvor eksempler er etablererstipend, bedriftstilskudd, investeringstilskudd og risikolån gjennom Innovasjon Norge. Det offentlige kan også bidra til etablering av såkorn- og venturefond eller andre

⁵ NOU 1995:16 Fra sparing til egenkapital.

⁶ Finansdepartementet 2004: Kapitaltilgang og økonomisk utvikling. Rapport frå ekstergruppe som har vurdert Norges kapitlastyre.

former for risikokapital i samarbeid med private investorer, men dette er ikke på plass i fylket.

Vi skal her se nærmere på punkt 4 og problemet med kapitaltilgang for gründerne både gjennom det offentlige og private kapitalmarkedet.

Det er en velutviklet desentralisert finansiell infrastruktur med det private bankvesenet i fylket. Disse er ofte viktige aktører ved nyetableringer, men først når etablereren er tilført nok egenkapital til at risikoen er akseptabel for bankene. Ofte vil det være slik at prosjektet må modne med andre finansieringskilder før risikoen er på et akseptabelt nivå for det private bankvesen.

Risikokapitalmarkedet

Risikokapital oppfattes gjerne som aksjekapital, men omfatter i denne sammenheng også venture- og såkornkapital.

Med såkornkapital menes risikokapital i prosjektets tidlige fase til faglig og forretningsmessig utvikling av idéer. Innskytere vil ønske å sikre potensiell gevinst gjennom opsjon på eierandel i selskapet (som kan være under stiftelse), og vil også bidra aktivt med faglig kunnskap, nettverk, prosjektutvikling mv. Investorer i såkornfond vil typisk være staten med minimum 50 prosent andel som ansvarlig låner (med lav rente og tapsfond) sammen med private investorer, eksempelvis som investering gjennom venturefond. Det er ikke noe særskilt såkornfond i fylket, men det arbeides med å etablere nye såkornfond i midt-Norge, herunder med å etablere fond i Møre og Romsdal. Staten forutsettes å gå inn i fondene gjennom Innovasjon Norge med en vesentlig andel av kapitalen.

Med venturekapital menes risikokapital til nyskaping i vekstorienterte foretak. Venturekapital omtales gjerne som noe mer enn penger, gjennom at investoren vil søke partnerskap med entreprenøren for å skape "added value" gjennom å tilføre kunnskap, erfaring og nettverk. Venturekapital vil være mer langsiktig for å sikre lønnsomhet for begge parter. Det er ingen rene ventureselskaper eller venturefond i fylket.

Øvrig egenkapital i nyetablerte selskaper vil ofte komme fra entreprenøren/gründeren (gjerne som egeninnsats) og dennes nære familie evt. venner. Dersom det søkes etter kapital i en videre krets kan det være ulike muligheter; fra lokale investeringsselskaper eller fra virksomheter med mye kapital, gjerne i beslektet virksomhet eller med en forretningsmessig relasjon til det nye foretaket. Under mangel på såkorn og venturefond, vil det være problematisk for en gründer eller en nyetablerer å skaffe nok kapital til utvikling av ny virksomhet og vekst, enn si finne investorer som ønsker å ta høy risiko og delta i utviklingen.

Det er dermed grunn til å spørre om det er et fungerende risikokapitalmarked for nyetablere i fylket.

Selv om fylket mangler såkorn- og ventureselskaper, så er det en lang rekke investerings-/kapitalforvaltningsselskaper i fylket. En oversikt er vist i tabellen under basert på BizKit. Det er benyttet følgende søkekriterier:

Geografi: Forretnings- og postadresse i Møre og Romsdal
Bransjer: 65.238 – Porteføljeinvesteringer
65.239 – Annen verdipapirforvaltning
67.130 – Hjelpevirksomhet for finansiell tjenesteyting
88.888 – Investeringsvirksomhet
Status: Aktivt foretak

Økonomi: Minimum 1 mill kr i sum egenkapital 2003.

Vi finner slik oversikt, se tabell 5.1:

- Det er 35 mer eller mindre aktive investeringsselskaper innenfor de kategorier selskaper som framkommer og som har adresse i fylket.
- Samlet egenkapital i selskapene er 1,3 mrd.kr og driftsinntektene i 2004 ca 34 mill.kr.

I noen grad kan det være grunn til å tro at disse selskapene også investerer i nyetableringer og nyskaping, men omfanget er ikke kjent. Det er heller ikke kjent i hvilken grad investeringene foretas i foretak i fylket. I tillegg til disse selskapene vil vi også finne virksomheter med mye kapital innen industri, kraft, eiendom mv. som kan gå inn i eller kjøpe opp etablerte foretak, evt. kan de også gå inn i nyetableringer og nyskapingstiltak.

Tabell 5.1: Oversikt over investerings- og kapitalforvaltningsselskaper i Møre og Romsdal (tall i tusen kroner)

Selskapsnavn	Postnr	Poststed	Sum driftsinntekter (SDI)	Sum EK
BORGSTEIN INVEST AS	6065	ULSTEINVIK	-2621	100 843
BRUNVOLL INVEST AS	6425	MOLDE	0	851
CHRISTIE HOLDING AS	6415	MOLDE	477	42 767
DALSETH INVEST AS	6065	ULSTEINVIK	-30	52 958
DELFIN INVEST AS	6098	NERLANDSØY	40	10 867
ESMA EIENDOM AS	6412	MOLDE	12	2 792
FIRST ISRATECH FUND NORWAY AS	0250	OSLO	11	5 995
FORENEDE FORVALTNING AS	6622	ÅLVUNDFJORD	7894	6 383
HAREIDE INVEST AS	6065	ULSTEINVIK	198	2 872
HOLSEN INVEST AS	6413	MOLDE	110	2 677
HUK INVEST AS	6070	TJØRVÅG	1178	50 636
IN MOTION AS	6083	GJERDSVIKA	92	13 342
INDRE NORDMØRE INVEST AS	6650	SURNADAL	0	2 802
INTER OCEAN NORWAY AS	6150	ØRSTA	0	1 082
JOBE HOLDING AS	6415	MOLDE	3900	11 784
JØKUL AS	6140	SYVDE	12	7 990
KASTON INVEST AS	6094	LEINØY	40	11 084
KRISPEN AS	6006	ÅLESUND	0	1 027
MARTIN AS	6065	ULSTEINVIK	0	43 725
MEPS AS	6020	ÅLESUND	390	41 922
MICRA AS	6160	HOVDEBYGDA	0	9 937
NAUSTOR AS	6411	MOLDE	0	13 940
REHUA AS	6390	VESTNES	429	64 100
ROBUST AS	6006	ÅLESUND	0	4 452
RYSTE INVESTERING AS	6160	HOVDEBYGDA	0	2 898
RØSOK INVEST AS	6413	MOLDE	1014	1 568
SIFTOR HOLDING AS	6003	ÅLESUND	0	3 554
SOLBAKKEN FINANS AS	6416	MOLDE	0	3 541
SOLTUN INVEST AS	6065	ULSTEINVIK	6801	44 766
SUN HOLDING AS	6090	FOSNAVÅG	0	802
SYDVESTOR VEKST AS	6067	ULSTEINVIK	10511	58 269
TEMA HOLDING AS	6151	ØRSTA	0	4 541
ULSMO AS	6067	ULSTEINVIK	317	644 472
ZENIT INVEST AS	6509	KRISTIANSUND N	3250	660
AASHEIM INVEST AS	6065	ULSTEINVIK	0	38 719
				<u>1 310 618</u>

5.2 Foretak som har fått tilsagn om støtte til nyetablering i 1994-96 og 1998

Hva har skjedd med nyetablerere som har fått offentlig støtte til sine prosjekter? Med utgangspunkt i tidligere undersøkelser av SND (nå Innovasjon Norge) sin støtte til prosjekter i foretak i Møre og Romsdal i perioden 1994-1996 og i 1998 der *formålet var nyetablering*, har vi gjennomgått regnskapsdata for disse foretakene.

Det var 95 foretak som fikk slik støtte i perioden etter følgende kategorisering:

1. Tradisjonell nyetablering: etablering av nytt selvstendig foretak med produksjon av tradisjonelle produkter/tjenester.
2. Nyetablering med nyskaping: etablering av et nytt selvstendig foretak som introduserer ett eller flere vesentlig nye produkter/tjenester i markedet.

Disse 95 foretakene fordelte seg som følger:

Tabell 5.2: Foretak med tilsagn og regnskapsdata i perioden 1993-2003, (N=95).

	Tradisjonell nyetablering	Nyetablering med nyskaping	SUM
1994	14	9	23
1995	17	9	26
1996	14	8	22
1998	15	9	24
SUM	60	35	95

De 95 foretakene fikk tilsagn om støtte fordelt på virkemidler som vist i tabell 5.3:

Tabell 5.3: Foretak fordelt etter virkemidler 1994-1996 og 1998 (tall i tusen kroner).

	Tradisjonell nyetablering	Nyetablering med nyskaping	SUM
Grunnfinansieringslån	9 658	1 500	11 158
Lavrisikolån	10 900	3 500	14 400
Risikolån	37 490	10 545	48 035
Sum lån	58 048	15 545	73 593
Garantier	7 105	1 975	9 080
Investeringsstilskudd	16 989	5 440	22 429
Bedriftsutviklingsstilskudd	8 371	10 923	19 294
Sum tilskudd	25 360	16 363	41 723
Etableringsstipend	907	450	1 357

Tabell 5.4 viser fordelingen av disse 95 foretakene på de ulike deler av fylket.

Tabell 5.4: Foretak fordelt etter virkemidler 1994-1996 og 1998 og fylke.

	Tradisjonell nyetablering	Nyetablering med nyskaping	SUM
Sunnmøre	21	21	42
Romsdal	11	7	18
Nordmøre	28	7	35
SUM	60	35	95

Fordelingen på bransjer er vist i tabell 5.5, og viser at det er bransjene industri, eiendom og varehandel som dominerer.

Tabell 5.5: Foretak fordelt etter virkemidler 1994-1996 og 1998 og bransjer.

	Tradisjonell nyetablering	Nyetablering med nyskaping	SUM
Fiskeoppdrett	1	1	2
Bergverk	0	1	1
Industri	15	14	29
Kraft/vann	1	0	1
Bygg/anlegg	3	1	4
Varehandel	8	3	11
Hotell/rest.	1	1	2
Transport	5	3	8
Finans.tjen.	0	1	1
Eiendom	18	7	25
Sosiale tjen.	2	1	3
SUM	55	34	89

I regnskapsregistret for 2003, ca. 7-10 år etter at foretakene fikk støtte til etablerings- og nyskappingsprosjekter, er det 43 foretak vi *ikke* finner regnskap for i 2003. Årsakene til dette er oppsummert i tabell 5.6.

Tabell 5.6: Foretak fordelt etter virkemidler 1994-1996 og 1998 som de ikke er regnskapsdata for.

	Tradisjonell nyetablering	Nyetablering med nyskaping	SUM
Fusjon	2	0	2
Konkurs	12	7	19
Oppløst	2	1	3
Slettet	6	0	6
Ukjent	8	5	13
SUM	30	13	43

Av de opprinnelige 95 foretakene er det dermed igjen 52 foretak med regnskap i 2003. Disse er fordelt etter formålskategorier som vist i tabell 5.7.

Tabell 5.7: Foretak fordelt etter virkemidler 1994-1996 og 1998 som det er regnskapsdata for.

	Tradisjonell nyetablering	Nyetablering med nyskaping	SUM
1994	6	6	12
1995	7	4	11
1996	6	4	10
1998	11	8	19
SUM	30	22	52

I den neste tabellen (tabell 5.8) er det videre vist hvordan denne støtten er fordelt på de ulike virkemidlene fra SND:

Tabell 5.8: Foretak med regnskapsdata som har fått støtte av SND i perioden (tall i tusen kroner).

	Tradisjonell nyetablering	Nyetablering med nyskaping	SUM
Grunnfinansieringslån	2 858	1 500	4 358
Lavrisikolån	6 000	3 500	9 500
Risikolån	27 400	6 895	34 295
Sum lån	36 258	11 895	48 153
Garantier	3 600	100	3 700
Investeringsstilskudd	11 789	5 070	16 859
Bedriftsutviklingstilskudd	2 868	6 343	9 211
Sum tilskudd	14 657	11 413	26 070
Etableringsstipend	782	450	1 232

Tabell 5.9 viser hvordan disse foretakene var fordelt i fylke og tabell 5.10 hvordan de fordelte seg på bransjer. Som vi ser av tabell 5.10, så er det også i ettertid særlig industri og eiendom som dominerer.

Tabell 5.9: Foretak med regnskapsdata som har fått støtte av SND i perioden fordelt på fylke.

	Tradisjonell nyetablering	Nyetablering med nyskaping	SUM
Sunnmøre	13	13	26
Romsdal	7	5	12
Nordmøre	10	4	14
SUM	30	22	52

Tabell 5.10: Foretak med regnskapsdata som har fått støtte av SND i perioden fordelt på bransjer.

	Tradisjonell nyetablering	Nyetablering med nyskaping	SUM
Fiskeoppdrett	1	1	2
Bergverk	0	1	1
Industri	8	10	18
Kraft/vann	1	0	1
Bygg/anlegg	2	1	3
Varehandel	5	2	7
Hotell/rest.	0	1	1
Transport	3	2	5
Finans.tjen.	0	0	0
Eiendom	9	3	12
Sosiale tjen.	1	1	2
SUM	30	22	52

Hvordan har det så gått økonomisk og sysselsettingsmessig for disse 52 nyetablerte foretakene? Regnskapene viser en omsetning på ca 308 mill.kr. i 2003 og det var 269 ansatte (informasjon om ansatte kan være dårlig rapportert). 152 ansatte er registrert i tradisjonell nyetablering og 117 i nyetablering med nyskaping.

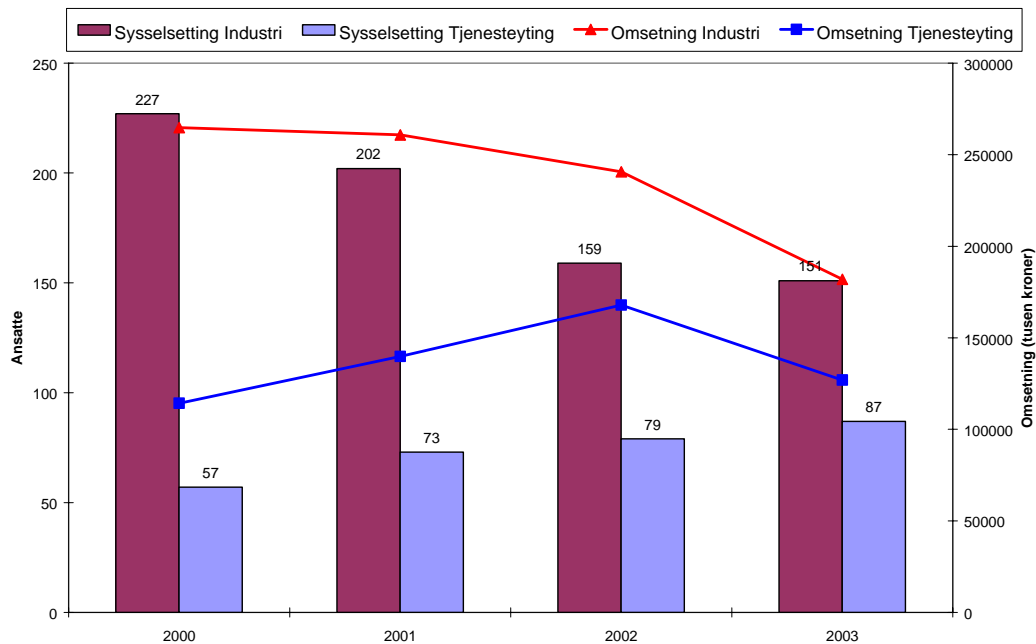
Fordeling av utvikling av sysselsetting og omsetning etter hovednæringene industri og tjenesteyting framkommer i tabell 5.11.

Tabell 5.11: Fordeling og utvikling av sysselsetting og omsetning, etter næring, 2000-2003.

	Sysselsetting			Omsetning (tusen kroner)		
	Industri	Tjenesteyting	Sum	Industri	Tjenesteyting	Sum
2000	227	57	284	264 740	114 206	378 946
2001	202	73	275	260 863	139 761	400 624
2002	159	79	248	240 739	167 873	408 612
2003	151	87	238	182 021	126 951	308 972

Det same er vist i figur 5.1:

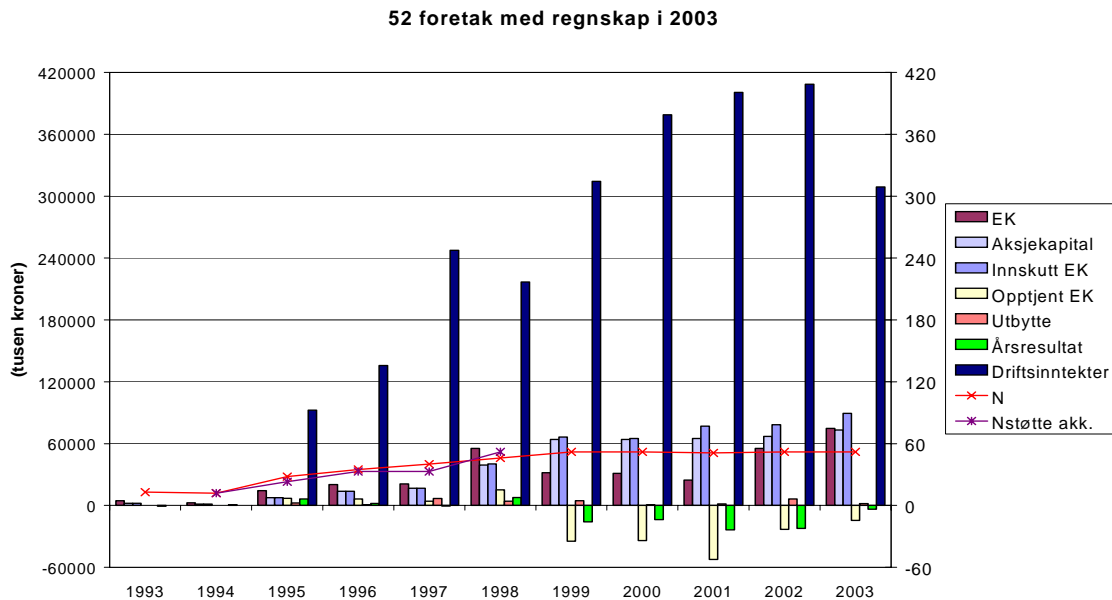
Figur 5.1: Fordeling og utvikling av sysselsetting og omsetning, etter næring, 2000-2003.

Figuren illustrerer utfordringene i næringslivet fra rundt år 2000 til 2003, spesielt innen industri, hvor omsetningen har sunket fra ca. kr 260 mill. kr. til kr 180 mill. kr.

Neste figur (figur 5.2) viser mer detaljert informasjon fra regnskapene når det gjelder kapitalutvikling. Akkumulert egenkapital var i 2003 ca. 75 mill. kr. (Vi har her ikke informasjon om foretak som måtte være fusjonert eller er ukjent (10 foretak)).

Figur 5.2: Foretakens kapitalutvikling.

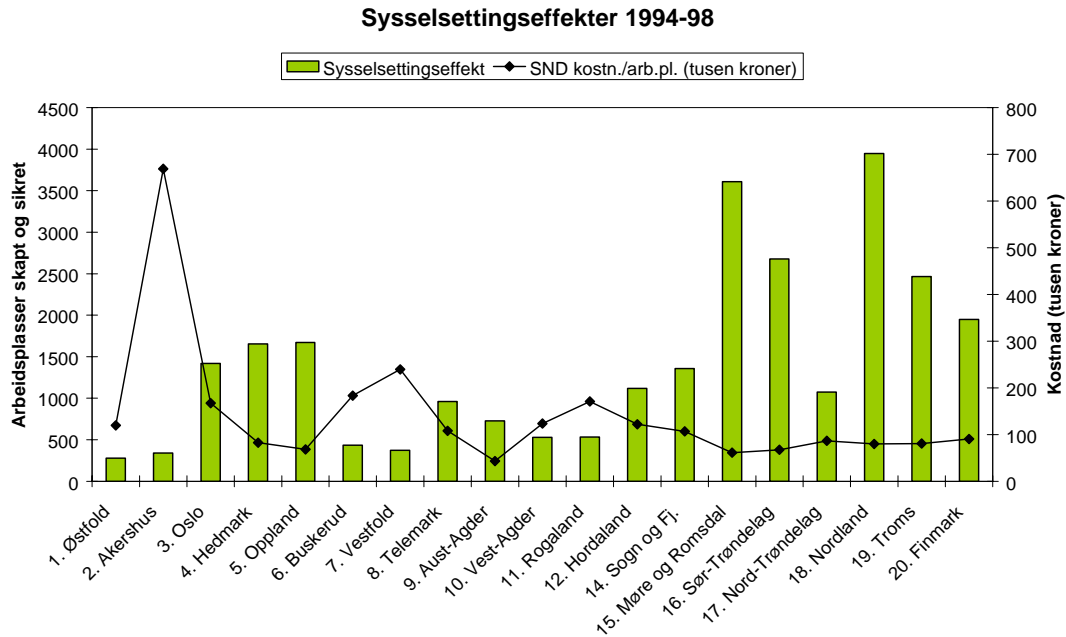

SNDs samlede kostnader (tilskudd + 25 % tap på risikolån (anslag)) for hele porteføljen, har vært ca 54 mill.kr. Dette tilsier en kostnad pr arbeidsplass for SND på ca kr 228 000. Dette er beregninger pr arbeidsplass for nyetableringer hele 7-10 år etter at støtten ble gitt. For tradisjonell nyetablering kan kostnaden beregnes til kr 268 000 og for nyetablering med nyskaping kr 177 000.

Sammenholdt med våre tidligere undersøkelser av kostnader pr arbeidsplass skapt og sikret for landet i samme periode, er kostnadene sammenlignbare (for undersøkte prosjekter i 1998: kr 181 000 – kr 221 000). Det er grunn til å bemerke at det kan være store variasjoner i slike kostnader både som følge av bransje, formål (for eksempel sikring versus nyskaping), virkemiddelsone osv.

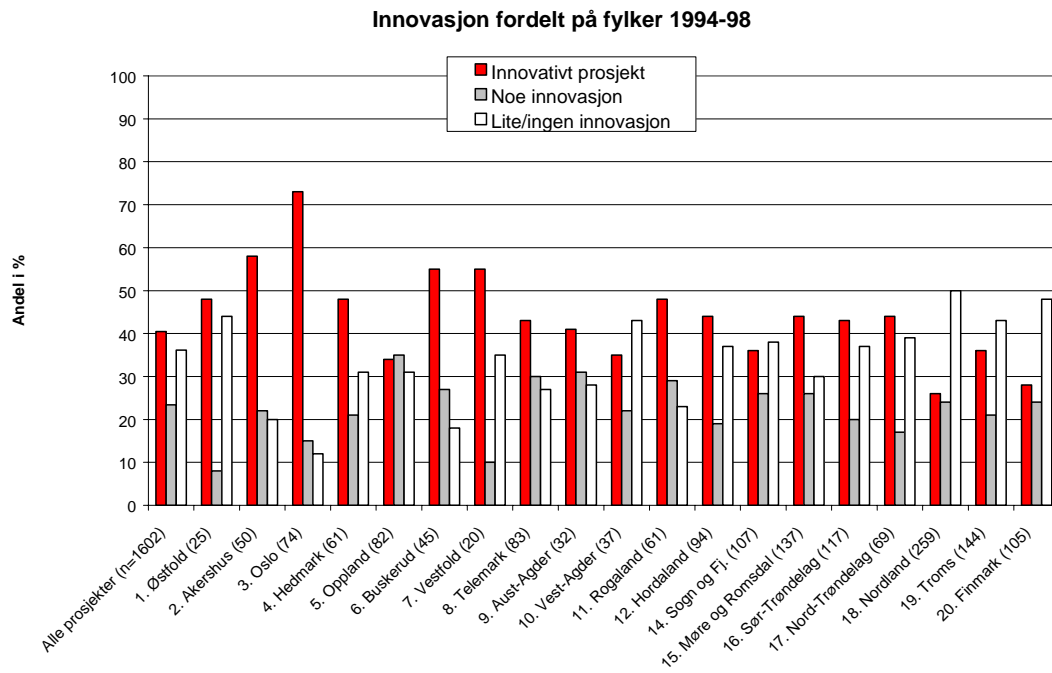
I neste figur (Figur 5.3) har vi vist antall og beregnede gjennomsnittlige kostnader pr arbeidsplass fordelt på fylker for totalt 7225 prosjekter i perioden 1994-98. Vi ser at virkemidlenes effekt på sysselsettingen er stor i Møre og Romsdal, og samtidig ser vi at de offentlige kostnadene pr arbeidsplass skapt eller sikret er av de laveste sammenlignet med de øvrige fylkene.

Figur 5.3: Antall og beregnede gj.snittlige kostnader pr. arbeidsplass fordelt på fylker for totalt 7225 prosjekter i perioden 1994-98

I den samme undersøkelsen av nye prosjekter 1994-1998 (1602 prosjekter, hvorav 137 i Møre og Romsdal) var det en relativt stor andel prosjekter som var innovative, se e figur 5.4. Vi ser her at Møre og Romsdal er i den "beste halvdel" av fylkene når det gjelder andel innovative prosjekt.

Figur 5.4: Andel innovative prosjekt i prosent, fordelt på fylker.

5.3 Treffsikre virkemidler for å stimulere til nyetableringer

Den porteføljen vi har fulgt fra 1994-98 viser at SND årlig gikk inn i 24 nyetableringsprosjekt pr år med i snitt 12 mill kr i risikolån, 10 mill kr i tilskudd, 2 mill kr i garantier og 0,3 mill kr i etablererstipend. Resultatene i snitt 7 år etter er drøftet i forrige kapittel og viser at det over tid har vokst frem nesten 300 arbeidsplasser gjennom disse nyetableringene. Ordningene som har vært innrettet på å tilføre ulike former for kapitalstøtte gjennom Innovasjon Norge har de senere årene blitt trappet ned. Samtidig er det kommet andre midler som støtte til kunnskapspark, næringshager, Center of Expertise og lignende som kan bidra i særlig grad med kompetanse- og nettverksbygging for nyetablere. Evalueringer av slike tiltak peker helt klart mot at en viktig suksessfaktor vil være tilgang på kapital i etableringsfasen, både gjennom offentlige støtteordninger og gjennom et fungerende risikokapitalmarked for nyetablering/nyskaping (såkorn og venturekapital).

Mangelen på denne typen kapital gjør det vanskelig å få kunnskapsparkene til å fungere på en optimal måte og slik at de kan bidra til å skape vekst i blant annet i kunnskapsbaserte arbeidsplasser som tåler et høyt lønnsnivå. Det er derfor ønskelig å få opp såkorn- og venturefond også i Møre og Romsdal. Dersom man ikke lykkes med det, vil det være desto viktigere å innrette Innovasjon Norge slik at de kan ha en mer aktiv rolle i denne delen av kapitalmarkedet. Dette kan bestå i å prioritere en etablererstipendordning innrettet mot nyetablere som har ideer med klart vekstpotensial. De øvrige ordningene i Innovasjon Norge med bedriftsutviklingstilskudd, investeringstilskudd og låneordninger (risikolån og evt. ansvarlige lån) vil fortsatt være viktige. Gjennom ansvarlig lån vil Innovasjon Norge også kunne ha tettere oppfølging av prosjektet, og selv om Innovasjon Norge ikke sitter i styrene, kan ordningen med ansvarlig lån tilsi at man også kan påvirke styrevalg og tilførsel av kompetanse den veien.

Det utdannes stadig flere med høyere utdanning og hvor en del vil ha et potensial som entreprenører i kompetansebaserte vekstforetak. Det er viktig at det synliggjøres et helhetlig tilbud om bistand i en oppstartsfasen, både når det gjelder kapital, kompetanse og nettverk mv., slik at de som har gode ideer og stor interesse både blir oppmerksom på og kan få en reell mulighet til å få prøvet sine ideer i et tilrettelagt system.

6 Virkemidler for entreprenørskap

I dette kapitlet skal vi gi en kort oversikt over de viktigste virkemidlene av betydning for entreprenørskap. Poenget er ikke å gi en dyptpløyende analyse – det ligger utenfor rammen av dette prosjektet – men å trekke frem noen hovedtrekk som et utgangspunkt for å diskutere strategi. Vi gir først en oversikt over tiltak knyttet til opplæring og støtte til den enkelte etablerer, deretter går vi inn på organiseringen av hele virkemiddelapparatet i forhold til entreprenørskap.

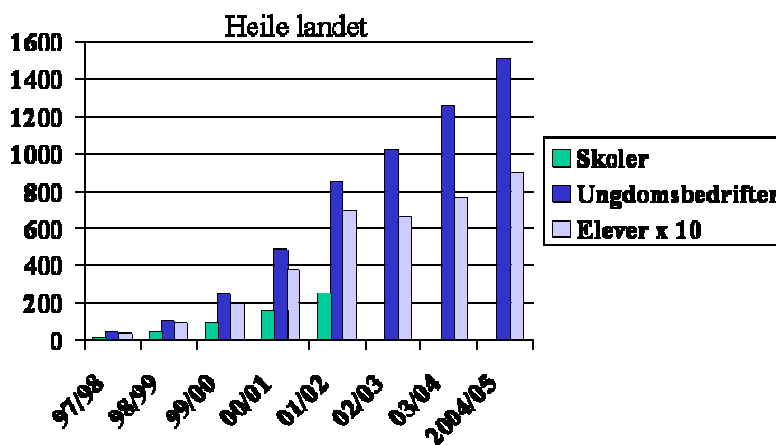
Når det gjelder tilgangen på risikokapital og det offentliges rolle i forhold til dette, vises til gjennomgangen i forrige kapittel.

6.1 Ungt entreprenørskap

Ungt entreprenørskap er et tiltak som gjennomføres i utdanningssystemet for å gi elever og studenter opplæring i og erfaringer med å utvikle og drive forretningsmessig virksomhet gjennom ungdomsbedrifter, som er konkrete bedrifter som drives i relativt liten skala. Dette gir imidlertid viktige erfaringer og kan ha meget stor betydning for ungdommens fremtidige karrierevalg. Erfaringer fra dette arbeidet tyder på at en forholdsvis stor andel av elever som har vært involvert i ungdomsbedrift, selv etablerer egen bedrift på et senere tidspunkt. En norsk undersøkelse av tidligere elever som hadde deltatt i ungdomsbedrift, ga som resultat at 17 prosent senere hadde startet bedrift, og andelen øker med alder.⁷

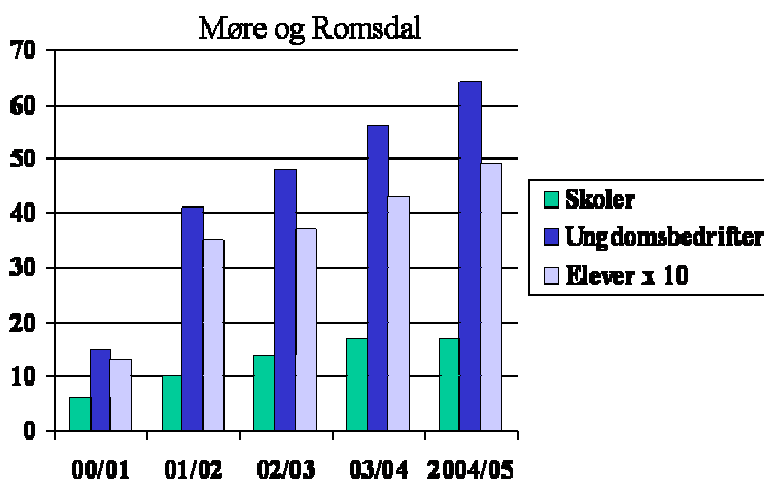
Møre og Romsdal har vært meget aktive på dette området, og fylket ligger bra an på landsbasis (jfr figur 6.1 og 6.2).

Figur 5.5: Utvikling av ungdomsbedrifter i Norge.

⁷ Haugum, M. (2005): Ungdomsbedrifter og entreprenørskap – 2005. Nord-Trøndelagsforskning. Undersøkelsen ble gjennomført i 2005 av elever som hadde deltatt i ungdomsbedrifter i perioden 1988-2002.

Figur 5.5: Utvikling av ungdomsbedrifter i Møre og Romsdal.

Aktiviteten er foreløpig i hovedsak avgrenset til videregående skole. I Møre og Romsdal er det 13-15 prosent av elevene i videregående som deltar i dette tilbudet, mens målet på landsbasis er 20 prosent. Aktiviteten er imidlertid hovedsakelig avgrenset til de videregående skolers yrkesfaglige retninger. Av hensyn til fremtidig rekruttering til entreprenørskap, er det viktig at tilbudet også kan innpasses i de allmenfaglige retninger. Det bør også utvikles opplegg for grunnskolen.

Det bør være et mål at tilbudet om å arbeidet med ungdomsbedrifter eller tilsvarende bør nå ut til alle elever på grunn- og videregående skole.

Også når det gjelder høyere utdanning er opplæring i entreprenørskap et viktig område. Ungt entreprenørskap inkluderer også dette nivået gjennom arbeid med studentbedrifter, men hittil har dette vært meget beskjedent i omfang og dreier seg kun om 2-3 bedrifter ved høgskolene i Molde og Ålesund.

Det kan ellers bemerkes at det ved Høgskolen i Ålesund høsten 2005 ble satt i gang et tilbud i entreprenørskap på bachelornivå, og dette har hatt god søkning.

6.2 Etablereropplæring og rådgivning

Etablereropplæring tilbys på flere måter, de viktigste er etablererskolen samt subsidiert rådgivning til etablerere.

Etablererskolen har blitt arrangert regelmessig i fylket siden 1990. Tilsammen har det blitt organisert 42 skoler med 840 deltakere. Etterspørselen har imidlertid vært avtakende, og det organiseres nå bare to kurs i året, ett hvert halvår, og med plass til tjue deltakere hver. Data for de siste kursene er følgende:

Tabell 6.1: Deltakere på etablererskolen 2004-2005

	Vår 2004	Høst 2004	Vår 2005
Antall deltakere	19	17	21
Deltakere forelt på kvinner og menn	K: 13 M: 6	K: 11 M: 6	K: 12 M: 9
Etablerte bedrifter	12	13	13

Det er stor spredning på deltakerne. Aldersmessig varierer det fra de helt unge i tjuårene til over femti, med et gjennomsnitt på rundt 35. Det er god spredning på kjønnene, med en viss overvekt av kvinner.

Hovedtendensen vedrørende de virksomheter som blir etablert, er at det er såkalte levebrødsetableringer med lite vekstpotensial, i de fleste tilfellene er det nokså marginale virksomheter.

Grunnet manglende interesse for etablererkursene, blir det ikke kjørt kurs høsten 2005. Man vurderer nå opplegget for kursene, og regner med å sette i gang igjen i 2006, men da med et noe annet opplegg.

Det kan tilbys subsidiert rådgivning til personer som ønsker å etablere egen virksomhet. Normalt tilbys det inntil 10 timer per etablerer og prosjekt, for prosjekt med nyskapingspotensial kan rammen økes til 15 timer. For disse timene betaler etablereren en egenandel på 150 kroner per time. Rammene for å tilby rådgivningstimer er nå på 450, det vil si at det kan gjelde opp til 40-45 etablerere. Det ble tidligere satt av høyere rammer, men dette ble ikke brukt opp.

Idegnisten er et ideutviklingsseminar som gjennomføres av Innovasjon Norge Møre og Romsdal. Dette er et seminar der idehaverer arbeider med utvikling av sine ideer, og får hjelp til dette av ressurspersoner. Seminaret arrangeres på ulike steder i fylket, og har blitt gjennomført fem ganger. Kapasiteten per seminar er ca. ti idehavere.

Hittil har det blitt arbeidet med 48 ideer på seminarne, og 7 av disse er realisert gjennom etablering.⁸

6.3 Etablererstipend

Et viktig virkemiddel for å stimulere til nyetableringer, er etablererstipendordningen. Normalt ligger et stipend på mellom 100 og 200.000 kroner, og dekker 50-60% av godkjent kapitalbehov for utviklingsarbeidet knyttet til den nye virksomheten. For interessante prosjekter kan det ytes stipend opp til 400.000 kroner. I tillegg har man et inkubatorstipend som kan ytes til virksomhet med nyskappings- og utviklingspotensial, i slike tilfelle kan man gå opp til 800.000 kroner. For interessante prosjekter kan stipend kombineres med andre finansieringsordninger (tilskudd og lån) gjennom Innovasjon Norge.

Det foreligger føringer på at man skal prioritere nyskaping ved tildeling av stipendmidler. Videre skal distrikt (minst 25 prosent), kvinner (minst 40 prosent) og ungdom prioriteres. Ordningen dekker ikke importaktivitet og offentlig pålagte tjenester som eksempelvis helsetjenester.

Etablererstipendene forvaltes gjennom Innovasjon Norge. I Møre og Romsdal har man de siste årene hatt en ramme på rundt fem millioner kroner per år. Antall tildelte stipender har vært fallende og ligger nå på rundt 30 per år. De siste årene har tildelingene vært følgende:

Tabell 6.2: Tildelte etablererstipende 2000-2004.

	2000	2001	2002	2003	2004	Sum
Tildelte stipend	71	54	33	35	28	221

⁸ Informasjonen er basert på en intern evaluering fra Innovasjon Norge datert 25.06.2005

Fordelingen av etablererstipendene viser en tilfredsstillende fordeling på kjønn og distrikt. Det er imidlertid tendenser til at forholdsvis mange etableringer er levebrøds-etableringer med begrenset nyskaping, og det savnes generelt mer nyskapende prosjekter. Det er videre en klar tendens til at de mest nyskapende prosjektene kommer fra byområder, det er særlig vanskelig å få frem nyskapende prosjekter fra distriktene. Slik sett kan det være en motsetning mellom distriktsprofilen på etablererstipendordningen og at den samtidig skal prioritere nyskaping.

6.4 Etablererpyramiden

I figur 6.3 har vi gitt en oversikt over den såkalte etablererpyramiden for Møre og Romsdal. Modellen er tillempet for fylket basert på en modell utarbeidet sentralt i Innovasjon Norge. Poenget med modellen er å skille mellom ulike nivåer for entreprenørskap, og at man gjennom ulike typer virkemidler adresserer de ulike nivåene på en systematisk måte. Denne måten å tenke på kan være et viktig utgangspunkt for å strukturere bruken av virkemidler.

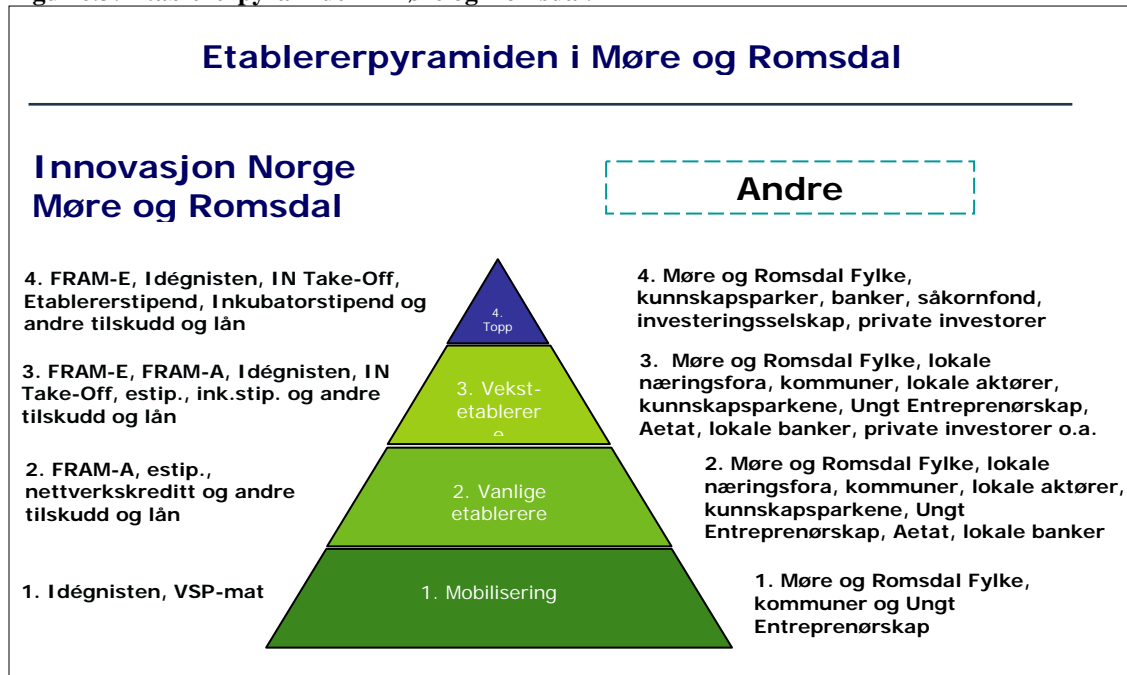
Det prinsipielle i modellen er man skiller mellom satsinger i bredden og i dybden, helt tilsvarende det man har i idretten med bredde- og elitesatsinger. Det underliggende spørsmålet blir da hvordan virkemidler for entreprenørskap kan utformes på en hensiktsmessig måte i forhold til en slik strategi.

I modellen skilles det mellom fire nivåer. Selv om det ikke går noe klart og entydig skille mellom nivåene, kan vi forsøke med en presisering:

1. Mobilisering: Dette gjelder "hele" befolkningen og alle som kan ha interesse og muligheter for entreprenørskap. Tiltak gjennom utdanningssystemet er særlig relevant.
2. Vanlige etablerere: Dette gjelder den store massen av etablerere som gjerne etablerer et enkeltmannsforetak (selvstendig næringsdrivende) uten ansatte, og der poenget er å skaffe seg selv sysselsetting og inntekt. Dette blir gjerne karakterisert som levebrødsetableringer.
3. Vekstetablerere: Dette gjelder virksomheter som har noe vekstpotensial, eksempelvis opp til 10-15 ansatte, og der virksomheten også representerer noe nyskaping.
4. Topp: Virksomheter med betydelig nyskaping, som har et internasjonalt potensial og et stort potensial for vekst. Disse utgjør en svært liten andel av det samlede antall nye foretak.

Poenget med pyramiden er å se på hvordan ulike typer aktører og virkemidler forholder seg til de ulike nivåer, og dette kan så være et utgangspunkt for den videre utvikling av virkemidlene.

Figur 6.3: Etablererpyramiden i Møre og Romsdal.

Kilde: Innovasjon Norge Møre og Romsdal

Et inntrykk som blir formidlet av figur 6.3, er at det er en relativt komplisert struktur av aktører og virkemidler i Møre og Romsdal. Nå må det riktignok tas forbehold om at i figuren er "det meste" tatt med, og det kan variere hvor viktig en del av aktørene og virkemidlene er. Men uansett virker det komplisert, og det kan virke som at samme aktører og virkemidler opererer på flere av nivåene, og at det er liten grad av spesialisering i systemet.

Et viktig poeng er at det er begrenset tilgang på gode prosjekter, noe som gjør at aktiviteten på de to høyeste nivåene er relativt beskjeden, særlig det høyeste nivået. Dette medfører enten at tiltak gjennomføres i mindre omfang enn det som har vært planlagt, eller at man må "fylle opp" med aktivitet på et lavere nivå enn det virkemidlet har vært utformet for.

Det ligger derfor noen utfordringer i å bedre tilgangen på interessante og krevende prosjekter, og å avstemme de ulike virkemidler i forhold til de ulike nivåer i pyramiden.

Dette kommer vi tilbake til i oppsummeringskapitlet.

6.5 Næringshager og kunnskapsparker

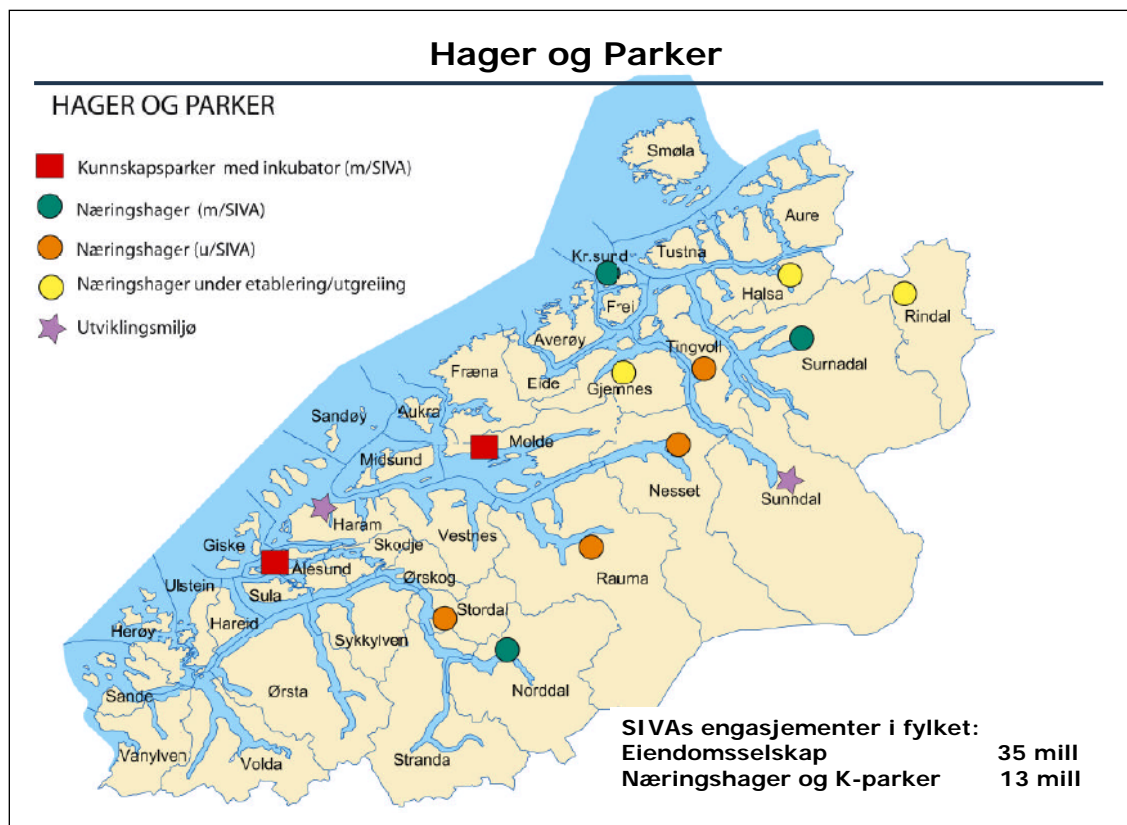
Det har de senere årene blitt utviklet et omfattende nettverk i Norge av selskap som på ulike måter skal bidra til nyskaping. Mye av dette er utviklet av SIVA og blir nå koordinert gjennom deres nettverk. I Møre og Romsdal gjelder dette kunnskapsparker og næringshager, jfr. figur 6.4. I fylket er det for tiden to kunnskapsparker, nemlig i Ålesund og Molde, og begge disse har en inkubator. I tillegg finnes det tre næringshager der SIVA er involvert, nemlig i Surnadal, Kristiansund og Norddal.

Ved siden av dette drives det fire næringshager som SIVA ikke er involvert i, og tre andre er under utredning. Det finnes også andre typer aktiviteter i fylket som ligger nært opp til næringshagekonseptet.

I den senere tid har det blitt introdusert to nye konsepter blant denne typen tiltak. Det ene er Centre of Expertise (CoE) konseptet som gjennomføres som et nasjonalt pilotprosjekt i Ålesund, og som drives i tilknytning til Ålesund Kunnskapspark. Det andre er en industriinkubator som nylig er etablert i Kristiansund. Dette er en ordning gjennom SIVA, og som drives i nært samspill med Statoil og andre aktører knyttet til offshorevirksomheten i området.

Det er således en rik flora av organisasjoner og virkemiddel i fylket. Samtidig er det ett viktig virkemiddel som mangler i fylket, nemlig såkorn-kapital, jfr. det som er omtalt i kapittel 5 om tilgang på risikokapital. Riktignok er det slik at det er etablert en såkornordning for Midt-Norge som også gjelder for Møre og Romsdal, men denne har praktisk talt ikke nådd ut til nye bedrifter i fylket.

Figur 6.4: Oversikt over kunnskapsparker og næringshager i Møre og Romsdal.

Kilde: Møre og Romsdal Fylke og SIVA.

Samlet sett representerer dette systemet et relativt finmasket og differensiert sett av organisasjoner som bør ha et stort potensial i forhold til å påvirke næringsutviklingen i fylket. Fylket står imidlertid overfor noen utfordringen knyttet til dette systemet. Det ligger utenfor rammen av dette prosjektet å gå i detalj på dette området, men noen punkter kan oppsummeres:

- Det er en del uklartheter rundt konseptene som kunnskapsparkene og nærings- hagene er basert på, særlig gjelder dette hvordan de skal skaffe seg tilfredsstillende inntjening. Det gis driftstilskudd til disse virksomhetene i en innledende periode på 3-5 år, men deretter skal de selv sikre egen inntjening.
- Grunnet problemet over, bruker næringshagene og kunnskapsparkene mye ressurser for å arbeide med finansiering av virksomhetene, noe som går ut over andre aktiviteter.
- Grunnet problemer med tilgang på gode prosjekter, er det tendenser til å fylle opp virksomhetene med andre aktiviteter som ligger under det teknologi- eller kompetansenivået de egentlig burde ligge på, og dette kan medføre problemer med å lykkes i den faglige utviklingen av virksomhetene.
- Gitt dagens nivå på midler til drift av næringshager og kunnskapspark, er det et spørsmål om man har for mange slike organisasjoner

6.6 Ressurser til entreprenørskap

I tabell 6.3 har vi forsøkt å gi en sammenstilling av de ressurser som brukes for å stimulere til entreprenørskap i Møre og Romsdal. Det viktigste grunnlaget for sammenstillingen er handlingsprogrammet 2005 for regionalt utviklingsprogram (RUP), og dette er supplert med informasjon fra Aetat og SIVA. Oversikten inkluderer det som kanaliseres til slike tiltak på det regionale nivået, og inkluderer ikke det som tilføres gjennom lokale aktører, først og fremst kommunene.

Tabell 6.3: Oversikt over midler til entreprenørskap og relaterte tiltak i Møre og Romsdal, 2005.

Programområde/budsjettpost	Beløp (1000 kr)
<i>Entreprenørskap og gründeropplæring</i>	
Innovasjon Norge – tilskudd	6.575
Møre og Romsdal fylke – regional utvikling	2.300
<i>Kunnskapsinfrastruktur – Kunnskapspark og Næringshager</i>	
Møre og Romsdal fylke – regional utvikling	1.540
<i>Kapitaltilgang</i>	
Innovasjon Norge – tilskudd	625
<i>Aetat</i>	
Plasser etablereropplæring (anslag)	500
Dagpenger for arbeidsledige som arbeider med nyetablering	?
<i>SIVA</i>	
Driftstilskudd kunnskapspark, næringshager og inkubatorer	3.500
SUM	Ca. 15.000
<i>Utdanning og kunnskapsmiljø</i>	
Innovasjon Norge – tilskudd	1.250
Møre og Romsdal fylke – regional utvikling	2.459
Møre og Romsdal fylke – avd.budsjett CoE, Møreforsk, Akvaforsk	3.641
SUM	7.341

Kilder: Handlingsprogram RUP 2005, Møre og Romsdal, Aetat Møre og Romsdal, SIVA.

I følge denne oversikten kanaliseres det ca 15 millioner kroner i 2005 til entreprenørskapsrelaterte tiltak. I tillegg til det som kanaliseres gjennom det regionale utviklingsprogrammet, inkluderer dette beløpet også et anslag over midler fra Aetat samt midler til drift av næringshager og kunnskapsparker fra SIVA.

Dersom man også inkluderer det som i budsjettet er ført opp til utdannings- og kunnskapsmiljø, tilsammen 7,3 millioner kroner, blir det samlede beløpet vel 22 millioner. Disse siste midlene er antakelig mindre direkte relevante i forhold til entreprenørskap, men mer for den faglige utviklingen ved de aktuelle kunnskapsmiljøene. Men indirekte og på lang sikt vil selvsagt dette også kunne ha betydning.

Det er vanskelig å ha noen formening om hvorvidt de entreprenørskapsrelaterte ressursene på 15 millioner er mye eller lite, og om det er på et tilfredsstillende nivå i forhold til de utfordringer fylket står overfor. Det kan imidlertid sette denne satsingen i et visst perspektiv å sammenlikne med andre poster som gjelder næringsutvikling. Til omstilling og nyskaping i industrien er det totalt et budsjett på 237 millioner kroner, det aller meste går gjennom Innovasjon Norge og er fordelt på lån (193 mill) og tilskudd (43 mill). Til internasjonalisering er det budsjettet 32,8 mill kr, til reiselivsutvikling 18 mill kr, og til omstilling og nyskaping i landbruket er det budsjettet 94,7 mill kr.

7 Noen utfordringer

7.1 Oppsummering vedrørende entreprenørskap

Det er et relativt nyansert bilde som er gitt av Møre og Romsdal i den foregående fremstillingen. Generelt er fylket inne i en relativt positiv utvikling. Når det gjelder entreprenørskap, fremstår fylket både med sterke og svake sider. De viktigste sterke sider i fylket gjelder følgende:

- Fylket har et høyt nivå på etableringer på områder der fylket har sterke næringsklynger, dette gjelder særlig maritim sektor og etableringer innen maskin-, utstys- og verftsindustrien.
- Datamaterialet tyder videre på at kvaliteten på nyetableringer er relativt god ved at andelen foretak som overlever og vokser er en del høyere enn landsgjennomsnittet.

På den annen side kan det også registreres noen svakheter:

- Det er en sterk ubalanse mellom kjønnene. Møre og Romsdal ligger lavest blant landets fylker når det gjelder andel kvinner som leder nystartede foretak, og andelen er spesielt lav på Sunnmøre. Dette kan dels henge sammen med næringsstrukturen, men en viktig forklaring ligger nok også i at den sterke entreprenørskapskulturen er relativt mannsdominert, og at dette skaper ekstra barrierer for kvinner.
- Fylket har relativt svak entreprenøriell aktivitet på næringssektorer som har stor strategisk betydning, dette gjelder spesielt reiseliv og kunnskapsintensiv forretningsmessig tjenesteyting.

Det må understrekes at denne oppsummeringen primært er basert på analyse av statistiske data, og statistikk sier ikke alt. Vi må derfor ta forbehold om at det kan være kvalitative forhold ved situasjonen i fylket som tilsier at vår oppsummering kanskje bør tolkes annerledes.

Det er særlig to forhold som bør vektlegges i denne analysen. Det ene gjelder spørsmålet om hvordan nyskaping foregår, og hvilket forhold det er mellom den nyskapingen som skjer ved innovasjon i bestående foretak, og den nyskaping som skjer ved at nye foretak etableres. Det kan jo tenkes at lav tilgang på nye foretak kompenseres ved at eksisterende foretak er tilstrekkelig dyktige på omstilling og innovasjon.

Det andre gjelder kvaliteten på nyetableringer. Det er ikke nødvendigvis interessant å ha et høyest mulig antall nyetableringer. Det viktigste er selvsagt hvilken kvalitet det er på de som starter, og hvilket bidrag disse gir til verdiskaping i næringslivet.

Vi har ikke hatt mulighet til å gå i dyben på slike spørsmål, så en vurdering av disse forholdene må overlates til de som er ansvarlige for den videre prosessen med utvikling av en entreprenørskapsstrategi i fylket.

7.2 Utfordringer i forhold til entreprenørskap

Den største utfordringen i fylket er å øke tilgangen av gode entreprenører med prosjekter som er nyskapende og har et stort utviklingspotensial. Det er et nokså entydig signal fra de ulike delene av virkemiddelapparatet at man har relativt mange levebrødsetableringer, og at man har relativt få etableringer med et stort utviklingspotensial. Konsekvensen av

dette er dels at virkemidler ikke når frem til potensielle entreprenører på et tilstrekkelig høyt nivå i etablererpyramiden, dels at en del av de ulike virkemidlene ”fyller opp” med virksomhet på et lavere nivå enn det organisasjonene er utformet for.

Hovedutfordringen er altså å få frem flere etablerere på nivå 3 og 4 i etablererpyramiden, det som er kalt vekstetablerere og toppetablerere.

Det finnes neppe noen enkel strategi for å oppnå dette på kort sikt, så det er viktig at det anlegges et langsiktig perspektiv i dette arbeidet. Det foreslås derfor at det dels arbeides mer i bredden for å øke den generelle mobiliseringen til entreprenørskap, dels at det arbeides mer i dybden med prosjekter som har et særlig utviklingspotensial.

Når det gjelder breddesatsingen, er arbeidet på de ulike nivåer i utdanningssystemet viktig, og det bør være et mål at alle grunnskoler og videregående skoler har et tilbud som alle interesserte elever kan delta i. Tilsvarende er det også på høyskolenivået viktig å utvikle tilbud slik at en større andel av studentene har mulighet for opplæring i entreprenørskap og involvering i prosjekter av typen studentbedrift.

Ved siden av dette er det også viktig å vurdere andre tiltak som kan øke den allmenne interessen for entreprenørskap – av typen etablererskole, Idegnisten o.l. – og det bør vurderes hvordan man mer aktivt kan gå ut for å rekruttere til slike tiltak.

Når det gjelder dybdesatsinger, er det ordninger av typen etablererstipend og særlig inkubatorstipend, samt aktivitetene i kunnskapsparkene, Center of Expertise og industriinkubatoren som synes å være de strategisk mest interessante. Dette er langsiktige og relativt ressurskrevende strategier der det vil ta tid å oppnå resultater. Men den tilnærmingen som er valgt, med å satse på utviklingsprosjekter innenfor områder der fylkets næringsliv står sterk og tette koplinger til tyngre industrielle aktører, synes å være riktig. For å lykkes med sine strategier, må imidlertid de aktuelle aktørene ha tilstrekkelig ressurser.

Det er en svakhet med dagens situasjon at det mangler tilgang på såkornkapital i kunnskapsmiljøene, og det er viktig å arbeide for utvikling av ordninger som sikrer dette. Som omtalt i kapittel fem, er tilgang på risikokapital en viktig suksessfaktor for kunnskapsbasert nyetablering, og nær tilgang til såkorn og ventuerkapital blir vurdert som en viktig forutsetning for at kunnskapsparkene og lignende tiltak skal fungere. Her er det således et viktig element som bør på plass i virkemiddelstrukturen i Møre og Romsdal.

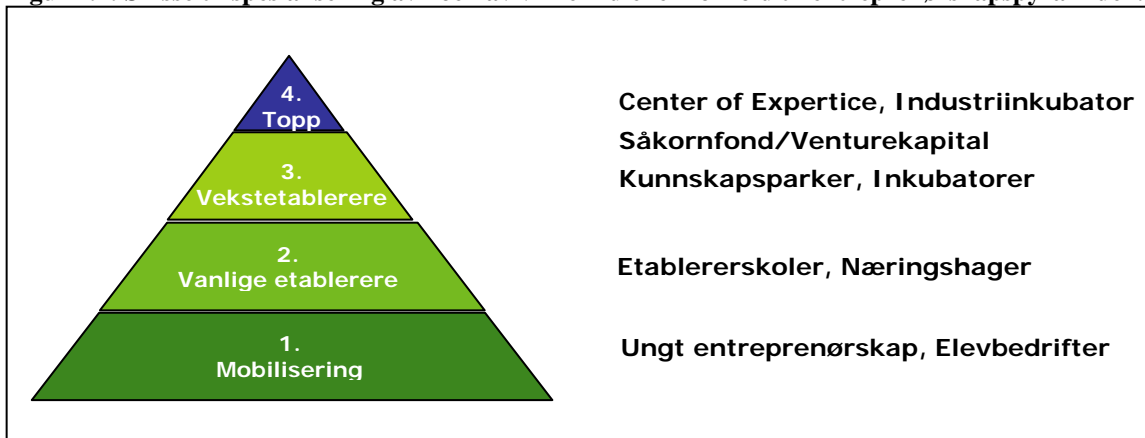
Det vises ellers til det som er omtalt i kapittel 5 om at dersom man ikke lykkes med dette, vil det være viktig å innrette Innovasjon Norge slik at det kan ha en mer aktiv rolle i denne delen av kapitalmarkedet.

7.3 Utforming av virkemiddelstrukturen

Som skissert tidligere, er det noen svakheter ved organisering og utformingen av virkemidlene i fylket – dels er dette knyttet til organiseringen av kunnskapsparker og næringslagene, og som ligger utenfor fylkets kontroll, men dels vil det også gjelde den konkrete samordningen og avstemmingen mellom de ulike aktører i fylket og hvordan de i samspill innordner sin virksomhet i forhold til etablererpyramiden.

Det foreslås derfor at det foretas en gjennomgang av den nåværende organisering og arbeidsdeling, og at man vurderer en klarere arbeidsdeling mellom de ulike aktører. En antydning om en mulig arbeidsdeling er angitt i figur 7.1.

Figur 7.1: Skisse til spesialisering av noen av virkemidlene i forhold til entreprenørskapspyramiden.

Et annet viktig punkt er finansieringen av de ulike aktører. Idag synes det å være manglende samsvar mellom det antall aktører man har – særlig næringshager og kunnskapsparker – og de samlede ressurser til drift av disse. Det må derfor vurderes muligheter for å få til et bedre finansielt grunnlag for virksomhetene, enten ved å arbeide for å øke driftstilskuddene, eller ved å redusere antall enheter.

I denne prosessen vil fylkets aktører være avhengig av aktivt samspill med aktører utenfor fylket, kanskje først og fremst SIVA siden de administrerer flere av de aktuelle ordninger. Men i siste instans er adressen for noen av disse problemstillingene den sentrale nærings- og innovasjonspolitikken, siden viktige føringer for utformingen av virkemidlene legges sentralt.

Vedlegg

Vedlegg 1: Innovasjonsindeks

Innovasjonsindeksen er basert på ”European Innovation Scoreboard” og er satt sammen av 13 ulike indikatorer⁹. Indikatorene som inngår i indeksen, er følgende:

Menneskelige ressurser:

1. Andel i befolkningen i aldersgruppen 24-64 år med høyere utdanning.
2. Andel i befolkningen i aldersgruppen 24-64 år med etterutdanning.
3. Andelen sysselsatte innenfor høyteknologisk industri¹⁰.
4. Andelen sysselsatte innenfor høyteknologisk tjenesteyting¹¹.

Kunnskapsgenerering:

5. Offentlige FoU-utgifter brukt i regionen i prosent av regionalproduktet¹².
6. Næringsmessige FoU-utgifter brukt i regionen i prosent av regionalproduktet¹³.

Patenter:

7. Antall høyteknologiske patentsøknader¹⁴ per mill. innbyggere.
8. Totalt antall patentsøknader per mill. innbyggere.

Spredning av kunnskap:

9. Andelen innovative foretak innen industrien¹⁵.
10. Andelen innovative foretak innen tjenesteytende næringer¹⁶.
11. Utgifter til innovasjon i industrien.
12. Utgifter til innovasjon innen tjenesteytende næringer.

Salg og markeder:

13. Salg av produkter som er nye for foretaket i industrien.

⁹ For nærmere beskrivelse se: 2003 European Innovation Scoreboard: Technical Paper No 3 Regional Innovation Performance; Technical Paper No 1 Indicators and Definitions; Technical Paper No 6 Methodology Report. Alle rapportene er tilgjengelige på Cordis sin hjemmeside: www.cordis.lu/trendchart.

¹⁰ De industrisektorene som inngår her er: Kjemikalier (NACE 24), Maskinproduksjon (NACE 29), Kontormaskiner (NACE 30), Produksjon elektrisk utstyr (NACE 31), Produksjon av signal-, radio-, og annet telemateriell, Produksjon av medisinsk og kirurgisk utstyr og ortopedartikler og Produksjon av måle- og kontroll instrumenter og utstyr (NACE 33), Produksjon av motorkjøretøyer (NACE 34) og Produksjon og reparasjon av skip, båter, jernbane og sporvognmaterieell, motorsykler og sykler og fly og romskip (NACE 35).

¹¹ Post og telekommunikasjon (NACE 64), Databehandling, inklusive sortwareutvikling (NACE 72) og forskningsvirksomhet (NACE 73).

¹² Dette en indikator som sier noe om offentlige utgifter brukt på forskning og utvikling (FoU) for utførende enhet i de enkelte fylkene. Det vil si hvor mye FoU som er utført i hvert enkelt fylke med offentlige midler i prosent av bruttoregionalproduktet (fylkesvis).

¹³ Dette er en indikator som sier noe om næringslivets bruk av midler til forskning og utvikling (FoU) i regionen.

¹⁴ Computer and Automated Business equipment: B41J, G06, G11C; Micro organism, genetic engineering: C12M, C12N, C12P, C12Q; Aviation: B64; Communication: B64; Semiconductors: H01L; Laser: H01S. For nærmere spesifisering se: 2003 European Innovation Scoreboard Technical Paper No 1 Indicators and Definitions (www.cordis.lu/trendchart).

¹⁵ Industri forholder seg til seksjon D (Industri) innen NACE systemet.

¹⁶ Tjenesteytende næringer er innen seksjonene G, I, J og K innen NACE systemet (hvor alle er innenfor ”Varehandel og reparasjon av kjøretøyer og husholdningsmaskiner”).

Det er brukt norske tallkilder som grunnlag for de ulike indikatorene og dette er: Registerdata (2004), SSB/FoU statistikken (2001), NIFUSTEP (Norske patentdata, 2002), NIFUSTEP (Innovasjonsundersøkelsen, CIS Norge 2001). Alle tall er i samsvar med de definisjonene som er brukt for EU.

Utregning av indeksen

Selve innovasjonsindeksen RRSII (Revealed Regional Summary Innovation Index) er satt sammen av ulike indikatorer og kalkuleres ut på følgende måte. Først regnes ut en nasjonal sum indeks (1) hvor en bruker alle indikatorene for alle fylkene i Norge og summerer disse forhold til beste og dårligste fylke i Norge. Indikatorene 1-8 gis vekten 1, mens de fem CIS-indikatorene (9-13) gis vekten 0,5.

$$RNSII_{jk} = \sum_{j=1}^m x_{ijk}^n, \text{ hvor } x_{ijk}^n = \frac{x_{ijk} - \min(x_{jik})}{\max(x_{ijk}) - \min(x_{ijk})} \quad (1)$$

Så gjøres det samme, men denne gangen summeres de enkelte indikatorene for alle regionene (også EU-regionene) i forhold til spredningen mellom beste og dårligste region inklusive EU-regionene (2). Indikatorene 1-8 gis vekten 1, mens de fem CIS-indikatorene (9-13) gis vekten 0,5.

$$RSII_{jk} = \sum_{j=1}^m x_{ijk}^{eu}, \text{ hvor } x_{ijk}^{eu} = \frac{x_{ijk} - \min(x_{ij})}{\max(x_{ij}) - \min(x_{ij})} \quad (2)$$

Her betyr $_{ijk}X$ verdien til indikator i for region j i land k og m er antallet indikatorer hvor regionale data er tilgjengelig. Videre blir RRSII kalkulert som et uveid gjennomsnitt av de reskalerte verdiene til RNSII (1) and RSII (2)¹⁷. Tabellen under inneholder resultater for den enkelte indikator i hvert fylke som innovasjonsindeksen er regnet ut i fra.

¹⁷ For nærmere informasjon om hvordan indeksen er regnet ut se: European Innovation Scoreboard 2003 Technical Paper No 6 Methodology Report (www.cordis.lu/trendchart).

Tabell V1.1: Resultat indikatorer på fylkesnivå i Norge

Fylker	Høyere utdanning	Livslang læring (%)	Sysseisatte høyteknologisk industri (%)	Sysseisatte høyteknologisk tjenesteyting (%)	Offentlige FoU-utgifter (%)	Næringsmessige FoU-utgifter (%)	Høyteknologiske patentesknader (per mill. innbyggere)	Patentesknader (per mill. innbyggere)	Innovative foretak i industrien (%)	Innovative foretak innen tjenesteytende næringer (%)	Utgifter til innovasjon i industrien (%)	utgifter til innovasjon innen tjenesteytende næringer (%)	Salg av produkter som er nye for foretaket i industrien (%)
Østfold	24,42 a	13,30 b	4,89 a	2,40 a	0,49 c	0,81 c	7,84 b	200,49 b	42,76 c	18,96 c	2,68 c	1,19 c	19,27 c
Akershus	. a	13,30 b	. a	. a	1,41 c	2,51 c	48,73 b	351,38 b	35,24 c	39,50 c	4,91 c	1,58 c	23,64 c
Oslo	. a	13,30 b	. a	. a	1,38 c	1,12 c	89,12 b	404,03 b	43,75 c	36,47 c	1,57 c	0,90 c	11,39 c
Oslo-regionen	39,18 a	13,30 b	2,25 a	6,77 a	1,39 c	1,52 c	69,61 b	378,60 b	40,30 c	37,48 c	2,43 c	1,05 c	14,54 c
Hedmark	24,61 a	13,30 b	2,01 a	2,38 a	0,12 c	0,23 c	10,62 b	118,62 b	39,39 c	64,21 c	1,64 c	0,50 c	6,29 c
Oppland	24,33 a	13,30 b	3,92 a	2,19 a	0,44 c	0,71 c	5,45	124,83 b	37,72 c	28,02 c	5,77 c	1,24 c	17,22 c
Buskerud	26,29 a	13,30 b	7,61 a	1,76 a	0,85 c	1,06 c	14,98 b	265,22 b	39,64 c	24,55 c	4,08 c	1,43 c	18,15 c
Vestfold	28,21 a	13,30 b	5,56 a	2,32 a	0,16 c	1,04 c	9,93 b	228,64 b	38,77 c	42,48 c	2,28 c	1,21 c	9,37 c
Telemark	26,37 a	13,30 b	8,87 a	2,06 a	0,31 c	0,79 c	12,06 b	271,12 b	31,95 c	18,31 c	3,07 c	0,32 c	9,74 c
Aust-Agder	28,79 a	13,30 b	7,17 a	2,62 a	0,05 c	2,77 c	77,52 b	293,13 b	32,93 c	33,58 c	0,77 c	0,99 c	24,20 c
Vest-Agder	28,31 a	13,30 b	5,23 a	2,41 a	0,30 c	0,36 c	49,20 b	307,49 b	33,69 c	20,07 c	0,94 c	1,23 c	12,11 c
Rogaland	29,56 a	13,30 b	7,14 a	2,88 a	0,33 c	0,82 c	2,60 b	423,57 b	40,92 c	22,72 c	1,24 c	0,77 c	9,99 c
Hordaland	31,73 a	13,30 b	5,80 a	3,34 a	1,61 c	0,74 c	12,26 b	214,44 b	44,51 c	26,79 c	1,85 c	0,96 c	13,29 c
Sogn og Fjordane	25,78 a	13,30 b	4,99 a	1,51 a	0,50 c	0,51 c	0,00 b	178,67 b	27,29 c	52,36 c	0,28 c	0,24 c	1,95 c
Møre og Romsdal	26,56 a	13,30 b	6,79 a	1,68 a	0,28 c	0,67 c	6,48 b	283,45 b	37,47 c	33,06 c	1,20 c	0,99 c	13,35 c
Sør-Trøndelag	31,56 a	13,30 b	2,07 a	4,76 a	2,96 c	2,01 c	27,02 b	312,20 b	30,33 c	25,55 c	1,69 c	0,80 c	8,08 c
Nord-Trøndelag	26,65 a	13,30 b	3,81 a	1,40 a	0,24 c	0,48 c	3,92 b	96,65 b	28,47 c	10,18 c	1,21 c	0,06 c	11,85 c
Nordland	26,23 a	13,30 b	1,92 a	1,90 a	0,24 c	0,38 c	10,55 b	72,10 b	24,17 c	30,02 c	1,77 c	0,24 c	13,48 c
Troms	31,17 a	13,30 b	1,03 a	2,91 a	2,61 c	0,40 c	13,14 b	137,00 b	26,82 c	17,52 c	1,56 c	0,92 c	5,57 c
Finnmark	28,54 a	13,30 b	0,70 a	1,49 a	0,51 c	0,11 c	0,00 b	159,83 b	18,67 c	0,00 c	0,35 c	1,41 c	2,21 c
Max EU15	41,66	25,20	21,24	8,78	2,38	5,27	341,90	824,20	92,00	100,00	12,40	23,50	66,00
Min EU15	4,84	0,13	0,10	0,29	0,00	0,00	0,10	0,70	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00

Referanseår: a: 2003; b: 2002; c: 2001.

Vedlegg 2: Nye foretak i Møre og Romsdal - tabeller

Tabell V2.1: Oversikt over Nyregistreringer 2001-2004 fordelt på bransje (gruppert)

	Nyregistreringer		Nyetableringer			Overdragelser		
	Antall	Sum	Uten	Med	Sum	Uten	Med	Sum
	ansatte	ansatte	ansatte	ansatte	ansatte	ansatte	ansatte	ansatte
Uoppgitt næring	164	155	148	11	128	2	3	27
Bergverksdrift og oljeutvinning	19	13	12	4	13	3	0	0
Næringsmidler, tekstil og klær	84	188	64	10	141	5	5	47
Trevarer og treforedling	29	63	19	4	7	1	5	56
Forlag og grafisk	35	59	27	5	30	1	2	29
Kullprodukter, kjemisk, gummi mm	41	93	28	6	9	3	4	84
Metall, metallvarer og maskiner	186	911	140	31	653	5	10	258
Elektriske og optiske produkter mm	29	9	22	4	6	1	2	3
Transportmidler	31	485	22	3	19	1	5	466
Møbler og annen industriproduksjon	54	351	35	7	91	5	7	260
Kraft og vannforsyning	15	2	13	1	2	1	0	0
Bygge og anleggsvirksomhet	751	499	611	87	307	16	37	192
Agentur-, engros- og detaljhandel	1356	1456	965	221	675	44	126	781
Hotell og restaurantvirksomhet	313	943	139	64	327	48	62	616
Transport og reisetjenester	375	218	297	56	180	11	11	38
Post og telekommunikasjoner	33	12	26	5	12	2	0	0
Bank og forsikring	58	8	53	5	8	0	0	0
Eiendom og utleie av maskiner og utstyr	727	139	656	35	99	27	9	40
Databehandling	349	103	315	23	57	5	6	46
Forretningsm0tjenesteyting, FoU	978	596	839	93	466	15	31	130
Undervisning, helse og sosialtjenester	504	368	435	38	156	12	19	212
Kulturell tj.y., sport, personlig tj.y mm	496	209	419	42	102	17	18	107
Sum	6627	6880	5285	755	3488	225	362	3392

Tabell V2.2: Oversikt over nyregistreringer 2001-2004 fordelt på arbeidsmarkedsregioner

Region ^{*)}	Nyregistreringer		Nyetableringer			Overdragelser			Nyreg per 1000 innb
	Antall	Sum	Uten	Med	Sum	Uten	Med	Sum	
	ansatte	ansatte	ansatte	ansatte	ansatte	ansatte	ansatte	ansatte	
Ulsteinvik	726	1003	596	80	283	17	33	720	6,9
Volda/Ørsta	428	661	351	42	468	13	22	193	5,8
Ålesund	2139	1975	1695	263	1059	67	114	916	7,8
Stranda	330	246	265	34	108	13	18	138	5,9
Molde	1425	1786	1127	165	973	49	84	813	6,5
Åndalsnes	196	233	156	24	65	4	12	168	6,6
Kristiansund	976	668	780	98	388	41	57	280	6,6
Sunnadal	178	108	134	24	84	13	7	24	6,0
Skei	229	200	181	25	60	8	15	140	5,6
Sum	6627	6880	5285	755	3488	225	362	3392	6,8

^{*)}Følgende regioninndeling er benyttet:

151 Ulsteinvik: Vanylven, Sande, Herøy, Ulstein, Hareid

152 Volda/Ørsta: Volda, Ørsta

153 Ålesund: Ålesund, Ørskog, Stordal, Skodje, Sula, Giske, Haram

154 Stranda: Norddal, Stranda, Sykkulven

155 Molde: Molde, Vestnes, Nesset, Midsund, Sandøy, Aukra, Fræna, Eide, Gjemnes

156 Åndalsnes: Rauma

157 Kristiansund: Kristiansund, Averøy, Frei, Tingvoll, Aure, Tustna, Smøla

158 Sunndal: Sunndal

159 Skei: Surnadal, Rindal, Halså

Tabell V2.3: Nyregistreringer 2001-2004 fordelt på kommuner

Kommune	Nyregistreringer		Nyetableringer			Overdragelser			Nyreg per 1000 innb
	Antall	Sum	Uten	Med	Sum	Uten	Med	Sum	
	ansatte	ansatte	ansatte	ansatte	ansatte	ansatte	ansatte	ansatte	
1502 Molde	748	907	577	102	428	19	50	479	7,9
1503 Kristiansund	526	393	403	63	211	26	34	182	7,7
1504 Ålesund	1493	1398	1161	207	700	43	82	698	9,5
1511 Vanylven	65	26	49	9	19	5	2	7	4,6
1514 Sande	56	150	44	9	21	1	2	129	4,6
1515 Herøy	240	192	204	21	91	4	11	101	7,2
1516 Ulstein	247	562	202	29	114	5	11	448	9,3
1517 Hareid	118	73	97	12	38	2	7	35	6,2
1519 Volda	190	71	166	13	31	4	7	40	5,7
1520 Ørsta	238	590	185	29	437	9	15	153	5,8
1523 Ørskog	54	20	42	4	16	5	3	4	6,4
1524 Norddal	64	34	46	7	17	5	6	17	8,2
1525 Stranda	101	40	80	9	14	7	5	26	5,4
1526 Stordal	29	3	23	2	2	3	1	1	6,8
1528 Sykkylven	165	172	139	18	77	1	7	95	5,6
1529 Skodje	93	107	78	7	96	3	5	11	6,6
1531 Sula	163	110	137	16	98	7	3	12	5,8
1532 Giske	133	120	112	13	37	3	5	83	5,2
1534 Haram	174	217	142	14	110	3	15	107	4,9
1535 Vestnes	171	150	139	17	60	5	10	90	6,6
1539 Rauma	196	233	156	24	65	4	12	168	6,6
1543 Nesset	67	274	51	8	274	8	0	0	5,1
1545 Midsund	40	29	37	1	4	1	1	25	5,1
1546 Sandøy	13	1	11	1	1	1	0	0	2,5
1547 Aukra	66	50	50	9	34	3	4	16	5,6
1548 Fræna	192	235	153	18	146	10	11	89	5,3
1551 Eide	83	40	72	5	12	2	4	28	6,4
1554 Averøy	136	79	115	8	44	5	8	35	6,3
1556 Frei	95	30	86	6	29	2	1	1	4,6
1557 Gjemnes	45	100	37	4	14	0	4	86	4,2
1560 Tingvoll	66	29	56	5	8	1	4	21	5,3
1563 Sunndal	178	108	134	24	84	13	7	24	6,0
1566 Surnadal	159	118	128	18	44	3	10	74	6,4
1567 Rindal	40	55	28	4	4	4	4	51	4,7
1569 Aure	66	42	51	6	23	4	5	19	6,0
1571 Halså	30	27	25	3	12	1	1	15	4,2
1572 Tustna	19	1	17	1	1	1	0	0	4,5
1573 Smøla	68	94	52	9	72	2	5	22	7,1
Hele fylket	6627	6880	5285	755	3488	225	362	3392	6,8